

TARTU ÜLIKOOLI VILJANDI KULTUURIAKADEEMIA

Rahvusliku käsitöö osakond

Rahvusliku tekstiili õppekava

Riina Kõverik

**MULGIMAA SÄRKIDEL KASUTATUD PILUTIKANDI
TEHNOLOOGIAD 18. SAJANDI LÕPUST 20. SAJANDI ALGUSENI:
HALLISTE KIHELKONNA SÄRKIDE TIKKIMISJUHENDITE
KOOSTAMINE**

Lõputöö

Juhendaja MA Inna Raud

Kaitsmisele lubatud _____

Viljandi 2019

SISUKORD:

SISSEJUHATUS	4
1. MUSTRITE JA TEHNOLOOGILISTE VÕTETE LEVIK.....	9
1.1. Mustrite ja õpetuste levik Euroopas	9
1.1.1. Mustrite ja õpetuste levik Eestis.....	11
1.2. Pilutikandi kajastamine Eestis ilmunud trükistes.....	13
2. MULGIMAA SÄRKIDEL PILUTIKANDI TEGEMISEKS KASUTATUD TEHNILISED VÕTTED VÕRDLUSES TRÜKISTES ILMUNUD ÕPETUSTEGA	15
2.1. Pilutikandi mõisted.....	16
2.2. Materjal	16
2.3. Pilupisted.....	17
2.2.1. Lihtpilu	17
2.2.2. Põimpilu	22
2.2.3. Kombineeritud pisted	23
2.2.4. Pilupalistus pisted.....	25
3. HALLISTE KIHELKONNA SÄRGI PILUTIKANDI TEOSTAMISE KOHTA NÄIDISJUHENDI KOOSTAMINE.....	29
3.1 Tööjuhiste koostamise põhimõtted	29
3.2. Tööproovideks kasutatud materjal, töövahendid ja eeltööd.....	29
3.3. Halliste meeste särgi ERM 1818 näidisjuhend	31
3.3.1. Rinnalõhikuservas oleva pilutikandi kirjeldus ja teostamine	31
3.3.2. Lihtpilujoonte märkimine kangale	32
3.3.3. Lõimelõngade välja tõmbamine ja otste peitmine.....	32
3.3.4. Lihtpilupiste ridade tikkimine	33
3.3.5. Põimpiluridade tikkimiseks ettevalmistamine.....	35
3.3.6. Põimpilu tikkimine	36
3.3.7. Rinnalõhiku pilupalistuse tegemine	37
3.3.8. Krae pilutikandi teostamine.....	38
KOKKUVÕTE	40
KASUTATUD ALLIKAD	43
LISAD.....	47
Lisa 1. Kaartid.....	47
Lisa 2. Tabelid.....	48

2.1. Esemete valmistamise või üleandmise asukohad ja legendid	48
2.2. Algandmete tabel.....	50
SUMMARY	59

SISSEJUHATUS

Me ise oleme vaimsete ja materiaalsete väärtuste, hoiakute ning mõtte- ja/või tõlgendusviiside pärijad, oleme samaaegselt ka nende loojad, mõtestajad ja edasipärandajad (Kõivupuu, 2018). Tänu Viljandi kultuuriakadeemias omandatud teadmistele, olen hakanud nägema meie esiemade oskusi hoopis teises valguses ning tekkinud on suur soov aina edasi uurida meile pärandatud tekstiilset käsitööd. Minu erilise tähelepanu on võitnud esmapilgul tagasihoidliku ilmega tunduv tikkimiskunst – pilutikand.

Vanal ajal võlus tikkimine nii aadlipreilisid, kes kõik muud tööd teenijate kanda jätsid, kui ka talutüdrukuid, kes kõigi teiste tööde kõrvalt ikka tikkimiseks aega näpistasid (Pink, Teder 2015, lk 3). Ma ise oleks hea meelega aadlipreili, kelle eest kõik ära tehakse, et saaksin rahulikult tikkida. Pilutamine on väga aeganõudev tegevus, mis nõuab osavust ja kannatlikkust, kuid lõpptulemus näeb välja võrratult kaunis, mis nagu muuseumites näha, võib püsida sajandeid.

Olen pilutikandile pühendunud ning tegelesin teemaga juba ka seminaritöö raames, milles andsin lühiülevaate pilutikandi ajaloost, selgitasin pilutikandi mõisteid ja liike ning kaardistasin pilutikandi asukohad ning tikkimispisted Viljandimaa särkidel, põlledel ja tanudel. Lisaks andsin ülevaate eespool nimetatud esemete valmistamiseks kasutatud kanga ja tikandi värvi kohta ning tegin pilutikandi mustriskeemid (Kõverik 2018).

Kuna ühiskonnas toimunud muutused on tekitanud inimestes järjest enam soovi valmistada omale rahvariideid ning oluliseks on muutunud väärtushinnang - valmistamisel kasutada autentseid töövõtteid ehk algallikale põhinevaid käsitöötehnika, on olemas vajadus nii piirkonna- kui tehnikapõhiste juhendite järele. Julgen arvata, et kui huviline leiabki juhiseid pilutikandi teostamise kohta, siis enamasti on esile toodud üldised tikkimispisted, kuid meie talupojakultuuris esineb nüansse, mis õpikutes ja rahvarõivaalases kirjanduses on tähelepanuta jäänud. Seega näen probleemi, milleks on Mulgimaa rahvarõivasärkidel kasutatud pilutikandi täpsete kirjelduste ja teostamisjuhendite puudumine.

Käesoleva uurimustöö eesmärk on anda ülevaade 16. sajandist kuni 20.sajandini pilutikandi mustrite ja valmistamise õpetuste leviku kohta, kirjeldada Mulgimaal 18. sajandi lõpust kuni 20. sajandi alguseni särkidel tehtud pilutikandi valmistamise tehnoloogiat ning koostada Halliste kihelkonnast pärit särkide kohta pilutikandi näidised ja tegemise tööjuhised.

Püstitatud on järgmised uurimisküsimused:

- 1) Kuidas on levinud pilutikandi mustrid ja tehniliste oskuste õpetused?
- 2) Millised on Mulgimaa rahvarõivasärkidel kasutatud pilutikandi tehnoloogiad täpsemalt iga esemekaupa?
- 3) Milliseid pisteid tikiti kanga paremalt, milliseid pahemalt poolt?
- 4) Mitu lõnga on pilupiste tegemiseks rühmitatud ja millised on kombineeritud pistete tööetapid?
- 5) Kuidas on teostatud pilutikandi serva viimistlemine?
- 6) Kuidas mõjutab kanga valik pilutikandi tehnoloogiat?
- 7) Kas pilupiste õpetused, mida on kasutatud vanadel särkidel, on leitavad kirjandusest?

Lõputöö koosneb kolmest osast, kus esimeses peatükis on antud ülevaade pilutikandi mustrite ja tehnoloogia võtete levikust ning trükistest, kus on pilutikandit kajastatud. Teises osas on keskendutud Mulgimaa särkidel kasutatud pilutikandi tegemiseks kasutatud tehnilistele võtetele ning on analüüsitud ajaloolise eseme järgi tehtud pisteid kirjanduses ilmunu suhtes. Kolmandas osas on selgitatud, kuidas kujunes pilutikandi juhendite koostamine ning tööproovide tegemine ning välja toodud üks Halliste mehe ERM 1818 näidisjuhend. Lisades on välja toodud kihelkondade ja esemete valmistamise või üleandmise asupaiga kaardid (vt lisa 1, joonised 1.1., 1.2.), tabelid esemete valmistamise või üleandmise asukohtade ja legendide ning algandmete kohta (vt lisa 2, tabelid 2.1, 2.2.).

Lõputöö loov-praktilise töö tulemusena on valminud kümnel Halliste kihelkonna särgil olevate pilutikandite teostamise õpetused ja näidised särkide kaupa. Tööproovide tegemiseks on püütud kasutada originaalile sarnase koetihedusega kangaid ja tikkimismaterjali ning jäljendada tikandis kasutatud pisteid võimalikult täpselt. Valminud tööjuhised on mõeldud nii rahvariiete valmistajatele, kes soovivad oma särkidel kasutada

pilutikandi tikkimiseks algupärast tehnoloogiat; kui ka käsitöötegijatele, kes soovivad pilutikandiga kaunistada tänapäevaseid rõivaid.

Käesolev lõputöö on esimene materjalide ettevalmistamise etapp „Pilutikandi“ veebilehe sisu loomiseks. See mõttealge vajab edaspidi lisaks juhendite koostamisele ka põhjalikku digimaailma kaudu mustrite ja töövõtete leviku võimaluste ja nõudmiste uurimist. Näen selles liinis tegutsemises võimalusi pöörata rohkem tähelepanu pilutikandi tegemise populariseerimisele, panustada nii vanade oskuste säilitamisse ja arendamisse ning jagada käsitööhuvilistele oma kogutud teadmisi nii Mulgimaa kui edaspidi ka Põhja-Viljandimaa rõivastel kasutatud pilutikanditest ning nende teostamise töövõtetest.

Metoodika

Käesolev uurimus põhineb minu seminaritööl „Pilutikand Viljandimaa rahvarõivastel“, mille käigus uurisin Vana-Viljandimaal valmistatud särkidel, põlledel ja tanudel kasutatud pilutikandit. Seminaritöö teostamise käigus kogutud esemete algandmetest jäi käsitlemata tehniliste võtete osa, sest sellel ajal toimus Eesti Rahva Muuseumi (edaspidi ERM) kolimine uude majja ja museaalidele ligipääs oli piiratud ning muis.ee andmekogu põhjal sain osasid pilutikandeid uurida vaid piltide põhjal.

Käesolevas töös on kasutatud uurimisobjektidena Viljandi Muuseumis, Eesti Ajaloomuuseumis ja ERMis olevaid pilutikandiga kaunistatud särke. Valimi moodustavad 16 eset: 7 meeste särki ja 9 naiste särki. Minule teadaolevalt on Mulgimaal kantud pilutikandiga kaunistatud särkide üldkogum 19 eset. Valimist jäid välja 2 Halliste naiste särki ERM-i kogudest ja 1 meestesärk Virumaa muuseumist.

Valim on tehtud nendest särkidest, mida oli võimalik lähedalt uurida ning mis olid teadaolevalt valmistatud enne 1924. aastat. Halliste naise särk (ERM 1780) jäi välja, sest on eksponeeritud ERM-is püsinäitusel ning seda füüsiliselt uurida polnud võimalik ning teine Halliste naise särk (ERM A 640:195) ei sobinud valimisse, sest on valmistatud hilisemal perioodil. Virumaa Muuseumis olev meestesärk (ERM_130 E 2:33) jäi välja, sest ma pole kindel selle päritolus.

Võrreldes seminaritööga on tänu ERM-i kogudele ligipääsule kirjeldatud lisaks seitset Mulgimaal tehtud ja kantud pilutikandiga kaunistatud särki (ERM 1779, ERM A 509:5007, ERM A 627:89, ERM A 640:195, ERM 4124, ERM 19350, ERM A 561:183).

Uurimistöös on kasutatud eksperimentaal etnograafilist meetodit. Eespool nimetatud muuseumides toimunud vaatluse käigus kaardistasin tikandi paiknemise esemetel, materjali- ja värvikasutuse, tikandis kasutatud pisted ning joonistasin üles puuduolevad mustrite skeemid. Mõõtsin ja märkisin üles pilutikandi pikkuse ja laiuse, mustrikorra ja pistete pikkused ning pisteridade kõrgused. Loendasin ära kanga koetiheduse määramiseks nii lõimlõngade kui koelõngade arvu kümnel sentimeetril ning mõõtmistulemused märkisin süsteemis 200/10 cm, kus 200 on lõimelõngade ($\leftrightarrow$) või koelõngade ($\updownarrow$) arv, mis on jaotunud kümnele sentimeetrile. Algandmete tabelisse (vt tabel 2.2.) on kokku kogutud kõik uurimustöös vajalikud andmed: oletatav valmistamise aasta, valmistamise materjal ja värv, kanga koetihedus, pilutikandi asukoht, tikandi mõõtmed, pistete kombineerimine, serva viimistlus, mustrikordade arv, lõimede grupeerimine ja põimelõngaga tehtud põimingute arv ning tikandi ühe mustrikorra andmed (mitu rida ning kuidas need jagunevad põimpilu suhtes ja mitu tulpa on ühes mustrikorras).

Järgmise etapina tegin tikkimislõnga jooksude järgi pilutikandi pistete skeemid nii paremalt kui pahemalt poolt ning nende järgi valmistasin programmi CorelDRAW Essentials X5 abil joonised, et võrrelda saadud tulemusi juba varasemalt trükistes ilmunud pistete joonistega. Katsetasin jooniste järgi võimalikult originaalilähedaste materjalidega pisteid praktiliselt. Tegin seda ka raamatutes ja ajakirjades ilmunud õpetuste järgi ning võrdlesin tulemusi. Sellise metoodika abil otsisin vastuseid oma töös esitatud küsimustele: Milliseid pisteid tikiti kanga paremalt, milliseid pahemalt poolt?

Millised on kombineeritud pistete tööetapid?

Kas pilupiste õpetused, mida on kasutatud vanadel särkidel, on leitavad ilmunud kirjandusest?

Lisaks võimaldas tikandite praktiline kogemus tuvastada tikkimisjuhendite tegemiseks vajaliku tööde järjekorra.

Vajaminevate pistete töövõtted selgeks tehtud, alustasin Halliste särkide mustriskeemide järgi näidiste pilutamist ning samal ajal pildistasin tehtavaid tööetappe ning koostas

samas rütmis ka juhendit. Piirdun esialgu ainult ühe kihelkonna särkide tööjuhiste koostamisega (10 tk), sest nii tööproovi tegemine kui ka tööjuhiste formuleerimine on suur ja töömahukas tegevus ning soovin antud juhendeid katsetada enne järgmiste juhiste koostamist. Antud töös on näidatud ühte näidistööjuhendit, üheksat on esitletud retsensendile ja komisjonile paberkandjal. Kuna on kavas neid hakata peale testimist ja täiendamist turustama, siis ei soovi ma esialgu väljatöötatud materjale avalikustada.

Viljandi ja Eesti Rahva Muuseumite esemetest fotod on osaliselt muis.ee lehelt, Ajaloomuuseumi ja osad ERM-i pildid on teinud vastavate muuseumide fotograafid tellimuse alusel. Pisidetailide fotod ja pistete ning mustrite joonised on autori tehtud. Seega, kui foto või joonise all puudub viide allikale, on tegemist lõputöö autori poolt tehtud foto või joonisega.

1. MUSTRITE JA TEHNOLOOGILISTE VÕTETE LEVIK

1.1. Mustrite ja õpetuste levik Euroopas

Järgnevas peatüki eesmärk on leida seoseid võimaliku pilutikandi mustrite ja oskuste levikuga, kuid kuna pilutikandi kohta on öeldud ka pilupits või nõelatöö, siis on allikate põhjal keeruline aru saada, kas juttu on pitsi või pilutikandi mustritest.

Juba keskajal aitasid mustreid levitada, säilitada ja kinnistada tsunfti- ja kloostritöökodades valmistatud ning käsitsi paljundatud mustrikavandid. Samal ajal olid juba olemas spetsiaalsed käsikirjalised õpetusraamatud käsitöölisele, kus sees põhjalikud õpetused esemete valmistamiseks, alates materjali valikust, selle töötlemisest, vajalikest töövahenditest, värvainete kasutamisest kuni selle ornamentaalse kaunistamiseni. Teadaolevalt kasutasid keskajal tikkijad rohkesti kunstnike tehtud kavandeid (Vunder1993, lk.92) ning kuna kõik hindasid nõela ja niidi abil tehtud kaunist näputööd: nii kiriku, õukonna kui ka riigiisad, siis andis see tegijatele ainult hoogu juurde, et luua vanade ainetel aina uusi mustreid (Palliser 1875, lk b).

Tänu kõrgetasemelise käsitööle pärandas keskaeg oma Euroopa kunstikultuuri suure ja mitmekesise tagavara mustreid ja tehnilisi oskusi (Vunder 1993, lk 93). Rüütlite perekonnad saatsid oma tütreid lossidesse, et nad seal aadlidaami käe all õpiksid ketramise ja kangakudumise kõrvalt ka peenemat nõelatööd majadaami õpetuste ja valvsa pilgu all (Palliser 1875, lk 4). Kuna sellel ajal oli teede olukord halb ja liikumine piiratud ning muid koduseintest väljaspool olevaid lõbustusi polnud, tegelesid daamid toas oma nõelatöö oskuste arendamisega. Ka kloostrites tegeleti usinasti pitside valmistamise ning nende mustrite arendamisega (Palliser 1875, lk 5), osa neist imbus aga aegamööda rahva hulka (Vunder 1993, lk 93).

Suur osa sellel murrangulisel ajal oli mustriraamatutel, mida 16. sajandil andsid suures koguses välja sakslased, kuid ka Itaalia ning Veneetsia tegutsesid sellel alal edukalt

(Vunder 1993, lk 93) ning vähesel määral ka Prantsusmaa, Inglismaa ja Madalmaad, kuid Skandinaaviamaadest on teada vaid üksikuid väljaandeid. Trükitehnika areng soodustas raamatute paljundamist ning nendest tehti rohkesti kordustrukke. Mustriraamatute levikut rahva hulgas soodustas nende üksiklehtedena müük laatadel. (Vunder 1992, lk 21)

Esimesed originaalsed pilutööde ja pitside valmistamiseks mõeldud köited, mis löid pitsid lahku tikanditest, anti välja Itaalias ning 16. sajandi esimesel poole jooksul arendati täiuslikkuseni välja põim- (*punto tirato*) ja mähkpilu (*punto tagliato*). Veneetsia kujunes mustriraamatute keskuseks, kus ilmusid ka esimesed pitsimustriraamatud. Kõige esimene oli Mattheo Pagano „*Ornamento de le belle et virtudiose done*“ (1543), kus ristpistetikandite ornamentide kõrval oli palju geomeetrilisi pilutikandi mustreid. Itaalia meistri Frederic de Vinciolo koostatud „*Les singuliers et nouveaux pourtaicst*“ (1587) ning Cesare Vecellio väljaantud „*Corona della nobili et virtuose donne*“ (1591) raamatutes olid kokkuvõetud kõik 16. sajandi Itaalia pilupitsi viljelemise saavutused. Terves Euroopas levisid Itaalia pitsimustriraamatud ning ka arvukad raamatutrukikalid Saksamaal kasutasid neid mustreid käsitöö väljaannetes ja üksiklehtedel. (Vunder 1993, lk 97-99) Kuni 16.sajandi keskpaigani olid pitside mustrid keskaegses geomeetrilises stiilis, kus polnud väga voogavaid jooni, vaid kõik oli tehtud tugevate sirgete joontega, ruudukujulistes ridades ning samu vorme: kolmnurki, nelinurki ja ringe, korrati palju kordi (Jackson 1900, lk 90-91).

Euroopas soodustasid mustriraamatute levikut nende ulatuslik suur arvukus ning ka see, et neid sai mitmekülgsest kasutada ja õpetused olid kergesti arusaadavad. Mustriraamatud olid kahtlemata väärtuslikud kunstisaavutused ning neil oli ka väga praktiline eesmärk: peale õpetussõnade sisaldus neis ka abivahendid jooniste ülekandmiseks esemele. (Vunder 1993, lk 100) Liiklemispiirkonna laienemisega suurenesid ka mustrite levikupiirid (Kuigo 1969, lk.78). Käsitöötegijad rändasid sageli teistesse riikidesse, võttes kaasa oma mustrid ja meetodid ning hakkasid levitama oma käsitöö oskusi neid vastuvõtnud riigis (Jackson 1900, lk 89-90).

„Mustriraamatute mustrite levikut rahvahulgas soodustasid ka mustri- ehk märkrätid st. piklikud või nelinurksed riidetükid, mis ridadena või kompositsiooniliselt korrastatud väljadena olid täis tikitud erinevas tehnikas ühe- ja mitmevärvilisi mustreid. Tikandite kõrval kanti neile ka pilutatud motiive ja poorte.“ Kuna trükitud raamatud olid kallid, siis

arvatavasti kandusid paljud mustrid märkrättide vahendusel rahvahulka. Nende varal sai omandada moes olevate mustrite värvikäsitlust ja tehnilisi võtteid ning aja jooksul kujunesid neist kaunistusesemed, mida hoolega tehti ja hoiti ning pärandati põlvest põlve. Teadaolevalt on märkrätte valmistatud ka tsunftitöökodades ja neid linnades müüdud. Nende ilmumine ja levik kulges mustriraamatutega käsikäes ning nende valmistamisel oli algul esikohal kõrge käsitöötehnilise tasemega Saksamaa, samuti püsisid vanemate mustriraamatute geomeetrilised kirjad märkrättidel kuni 19. sajandini välja, kuid „koloreeritud mustriraamatute massilise ilmumisega kadusid kunstipärased märkrätid käsitöö ajaloo areenilt, asendudes lihtsate koolikäsitöö näidisrättidega.“ (Vunder 1993, lk 102-103)

17. sajandi teisel veerandil hakkab mustriraamatute hulk vähenema, asendudes 18.sajandi lõpul juba valdavalt erinevate pedagoogiliste käsitööõpikute, perioodiliste käsitööajakirjade ning mustrilehtedega. (ibid 1993, lk 107)

Samuti võime öelda, et nõelatöö mustrite kui õpetuste edaspidist arengut mõjutasid nii õmblusmasina tulek kui ka liikumisvahendite ja odavate reisimisvõimaluste tekkimine (Palliser 1875, lk 9).

1.1.1. Mustrite ja õpetuste levik Eestis

18. sajandi Eesti talupoja majapidamine oli oma iseloomult naturaalne, kus kõik vajalik püüti ära teha oma pere jõududega ning see oli kaasa toonud ulatusliku kodus põlvest põlve edasiantava käsitööoskuse (Linnus 1976, lk 214). Särkide kaunistamine oli enamasti talunaiste endi töö, sest juba noorel tütarlapsel pidi olema oskus rõivaste õmblemiseks ja ka nende kaunistamiseks (Kuigo 1969, lk 76). Eesti talurahvas on juba sadu aastaid nimetanud mustreid ja ornamente kirjadeks (Reemann 2009, lk 3), nii leiame näiteks Mulgimaa särkide pilutikandist *poolratta*-, *ratta*- kui ka *loogelise* kirja. Tegijalt tegijale edasiantud mustrid ajas muutusid ja teisesid (Reemann 2009, lk 5) ning mustrite arengule avaldasid mõju mitmesugused muud välised tegurid, nagu näiteks linn ja mõisad, kuid samas ka mood, kunstistiilid ja naaberrahvad (Kuigo 1969, lk 78).

18. sajandil toimus käsitöö tsunftides langustendents ning osad sellid lahkusid nendest ilma meistripaberini jõudmata ja kolisid maale ning hakkasid seal „*Tsunftijänestena*“ tööle. Ka nende kaudu levisid linnas kasutusel olnud tööriistad ja töövõtted talurahva hulka (Kangalaski 1982, lk 86, 88), samas oli neil suurem oskus valmistada vilumust nõudvaid pitse ja keerulisemaid tikandikirju (Kuigo 1969, lk 76). Mustrite ja õpetuste levikut soodustasid nii maad mööda rändavad rändkaupmehed kui ka linnades tegutsenud talurahvakauplused (sõbra poed), aga ka kiriku ja kloostrilaatade korraldamine, kus talurahvas sai omavahel kokku ning kauplemise käigus vahetati erinevaid teadmisi (Üprus 1969, lk 28).

Oma jälje tikandikunsti on jätnud saksakeelne käsitööalane kirjandus ja mustrid, mida trükkisid ära isegi tavalised päevalehed (Reinup 2013, lk 12). Nii nagu terves Euroopas, nii ka Eestis hakkasid 19. sajandi teisel poolel levima 16.-19. sajandi saksa ja venemaa mustriraamatud, -lehed ja -joonised, mida agaralt levitati linnas, käsitöökursustel ja –koolides (Kuigo 1969, lk.79) ning domineerivaks kujunesid vanadest stiilidest pärinevate ornamentide lõputu imiteerimine ja reprodutseerimine, mille tagajärjel langes koos tollaegse tarbekunsti taseme langusega ka tikandite tase (Kuigo 1972, lk 120). Seda soodustas ka tol ajal moodi läinud komme saata talutütred mõneks ajaks linna käsitööliste juurde "peenemat" näputööd õppima (Viires 1987, lk 4). Elu tegelikkusest nõuetest väljakasvanud kodukäsitöö ja isevalmistamine hakkas Eestis ühtaegu vaibuma masinakultuuri esilekerkimisega (Sõerd 1932, lk 148), mindi üle rahvusvaheliste ja tööstuslike massistandardite kasutamisele ning hakati halvustama vanu rahvapäraseid ornamente ja värvikombinatsioone (Viires 1987, lk 4).

1900. algaastatel algas eriti aktiivne vana rahvapärase käsitöö propaganda, kutsuti "Eesti emasid ja tütreid" üles loobuma odavate linna mustrilehtede kunstikaugest eeskujust (Viires 1987, lk 5,7) ning hakati levitama rahvusliku käsitööstiili ja asutati uusi naisteajakirju, kus käsitleti palju erinevaid käsitööteemasid ning kutsuti üles esivanemate jälgedes käima. Soovitati käsitöö tegemisel kasutada kodumaiseid ja isekootud linaseid ning villaseid materjale ning lisaks materjalidele pöörati tähelepanu ka tehnilistele võtetele, mille puhul tõsteti esile „eestilaadseid“ tikkimispisteid, pilutikandit, mida nimetati „eesti piludeks“ ja pitse. (Teras 2016, lk 49)

1.2. Pilutikandi kajastamine Eestis ilmunud trükistes

Pilutikandipisteid juhendavaid raamatuid on viimase viiekümne aasta jooksul välja antud umbes kaksteist, millele lisanduvad ajakirjades Käsitööalbum, Käsitööleht ja Ilutegija ilmunud tutvustused ja õpetused pilutikandi tehnoloogiast. Ka leiame eelmise sajandi alguses välja antud ajakirjadest Taluperenaine 1933 aasta teisest ja kolmandast numbris ning Käsitöölehe 1932. aasta kolmandast ja neljandast numbrist artikleid pilutikandi tegemiseks. Kuid siiski kõige enam võrreldes teiste raamatutega, 17 erinevaid pilutikandi töövõtteid leiame 1989. aastal Liia Laanpere ja Heli Raidla poolt välja antud raamatust „Tikkimine“. Olga Soone raamatust „Tikime“ saame teada, et pilutikandis liidetakse lõngu lugemise teel lõngarühmadesse nii palju, kui muster ette näeb ning põimpilutikand on selles esinevatele aukudele vaatamata enamasti tihe (1988, lk 128).

2014. aastal ilmunud ajakirjanumbrist „Käsitööalbum nr 22“ inspireeritud kordus ja parandatud trükk „Eesti käsitöö käsiraamat“ sisaldab Silja Nõu poolt toimetatud pilutikandi pistete tegemise jooniseid ja tööjuhendeid (lk 200–207). Helga Kogeri poolt koostatud raamatus „Pitsilised tikandid“ annab ta ülevaate pilupistetest ning ka juhised, kuidas praktiliselt pitsilisi tikandeid kasutada (2014). Rahvariideid kajastavas raamatus „Rahvarõivaid Vooremaa veerelt“ saab teada, kuidas valmistada liht-, põimpilu kui ka pilupalistust (2014, lk 138). Koolides kasutatakse pilutikandi õpetamiseks Anu Pingi ja Kristi Tederi poolt koostatud raamatut „Tikkimine. Väike rahvariideõpetus“ (2005, 2015, lk 62–70). Külli Reinupi koostatud ja kujundatud raamatust „Sinu kord tikkida“ loeme, et pilutamisel rühmitatakse kangalõngu enamasti paarisarvuliselt, nii on hiljem lihtsam grappe pooleks jagada ja erinevaid mustreid moodustada ning lisab, et kitsam lihtpilu on nägusam (2013, lk 240). 1960. Aastal välja antud raamatus „Tikkimine“ soovitab Hilda Linnus tikkida laiemaid pilusid raamil.

Lisaks eelnevatele leiame pilupisteid ka neljast tõlkeraamatust: Anita Gunnarsi „Tikkimine ja pisted“ (2006, lk 59–66), Betti Brandeni „Tikkimispistete piibel“ (2003, lk 130–138), Mary Webb „Tikkimispisted“ (2006, lk 221–224) ning inglase poolt koostatud trükis (16 kaasautorit, väljaandja Murdock Books UK Ltd) „Tikkimine“ on tõlgitud eesti keelde Lii

Tõnismanni poolt (Eestis ilmunud 2007, lk 98–99). Kuid ainus raamat, mis kajastab üksnes pilutikandit on Veera Kivistiku poolt publitseeritud 1980. aastal raamat „Pilutikand“.

Kokkuvõtvalt võime öelda, et pilutikandi mustrid ja tehniliste oskuste õpetused levisid keskajal tsunfti- ja kloostritöökodades meistritelt sellile, kus käsitöö õpetuste paljundamine käis käsitsi. Kuna käsitöö oli väga hinnatud, siis saadeti tüdrukuid lossidesse aadlidaamide juurde peenemat nõelatööd õppima ning see kõik soodustas mustrite ja tehniliste võtete aina edasi arendamist, mis aegamööda osaliselt imbus ka rahva hulka. 16. sajandil hakati välja andma mustriraamatuid, mis löid pitsid lahku tikanditest ning trükitehnika areng soodustas raamatute paljundamist ja kordustrükkide tegemist ning see suurendas mustrite ja pilutikandi õpetuste levikut. 17. sajandi teisel veerandil hakkas mustriraamatute hulk vähenema, asendudes 18. sajandi lõpul, eriti aga 19. sajandi algul juba valdavalt mitmesuguste pedagoogiliste käsitööõpikute, perioodiliste käsitööajakirjade ja mustrilehtedega. Samuti võime öelda, et nõelatöö mustrite kui õpetuste edaspidist arengut mõjutasid nii õmblusmasina tulek kui ka liikumisvahendite ja odavate reisimisvõimaluste tekkimine.

18. sajandi eesti talupoja majapidamises püüti kõik vajalik ära teha oma pere jõududega ning käsitöö oskust anti edasi põlvest põlve. Tegijalt tegijale edasi andes mustrid teisesid, samuti avaldasid arengule mõju välised tegurid nagu mood ja naaberrahvad. Mustrite ja õpetuste levikule aitasid kaasa rändkaupmehed ja linnades tegutsenud talurahvakauplused, teadmisi sai talurahvas vahetada ka kiriku- ja kloostrilaatadel kaubeldes. 19. sajandil hakkas levima saksakeelne käsitööalane kirjandus ning mustriraamatuid levitati nii käsitöökursustel kui koolides, mille tulemusena suurenes imiteerimine ning tikandite tase hakkas langema. Koos masinakultuuri esilekerkimisega hakkas isevalmistamine vähenema. 1900. algaastatel alanud aktiivse propaganda tulemusena tõusis rahvuslik käsitööstiil uuesti ausse, levitati soovitusi kasutada kodumaiseid isekootud materjale ning „eestilaadseid“ tehnilisi võtteid, uutes ajakirjades kutsuti üles esivanemate jälgedes käima.

2. MULGIMAA SÄRKIDEL PILUTIKANDI TEGEMISEKS KASUTATUD TEHNILISED VÕTTED VÕRDLUSES TRÜKISTES ILMUNUD ÕPETUSTEGA

Ajalooliselt koosnes Mulgimaa viiest kihelkonnast: Tarvastu, Paistu, Halliste, Karksi ja Helme (vt lisa 1, joonis 51). Pilutikandi pistete tehnoloogia andmete aluseks on 16 pilutikandiga särki (ERM A 509:5007, ERM 1779, ERM 1818, AM 15519 E 1095, ERM A 509:5006, ERM A 627:89, ERM 4124, ERM 5049, ERM 19350, VM 9254 E 596, ERM A 509:5029, ERM A 561:183, ERM A 553:61, VM 8984 E 416). Lisas 2 oleva tabeli 2.1. sisu järgi, kus on museaalide valmistamise ja üleandmise kohta kogutud info, on teostatud särkide kogumiskohtadest kaart (vt lisa 1, joonis 52). Pilutikandi pistete kasutamine koos piluridade laiusega on kantud Lisas 2 olevasse tabelisse 2.2.

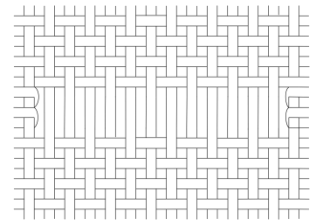
Antud peatükis olen võtnud vaatluse alla Mulgimaal särkide tegemiseks kasutatud kangad ja tikkimismaterjali ning pilutikandi, mille olen „harutanud lahti“ pilupisteteks ning pilupisted omakorda järjestanud töövõtete etappideks, unustamata eesmärgi jäljendada vanu autentselt tehtud pisteid. Kahjuks selle aja meistreid enam küsitleda ei ole võimalik, seega on kõik avastatud täna traditsioonilisi pilupisteid praktiliselt järgi tehes. Ühtlasi hindan siin peatükis ka trükistes ilmunud juhiste sobivust Mulgimaal kantud traditsiooniliste särkide tikandite teostamiseks. Peatükki alustan mõistetega, mis on vajalikud paremini mõistmaks pilupistete tegemise töövõtteid.

Kirjanduses on öeldud, et mõned pisted on aastatuhandeid tuntud, teised moe ja stiilide muutuses hiljem juurde tuletatud. Pilupisteid tikitakse riidelõngu loendades ühtlasele labasekoelisele riidele. Pistete pikkus, arv ja riidelõngade jämedus määravad pilutikandi mustri suuruse. (Nõu 2014, lk 162) ning suurem osa pilupisteid tikitakse suunaga paremalt vasakule ja töö paremalt poolt (Laanepere, Raidla 1989, lk 98).

2.1. Pilutikandi mõisted

Pilutikand on auguline tikand, mis saadakse riidest koe- või lõimelõngu (või mõlemaid) välja tõmmates ning allesjäänud lõnga rühmad ühendatakse kavandatud mustri järgi.

Pilujoon e. pilurida on hõredam riideosa, mis on tekkinud riidesse lõngade väljatõmbamisega (joonis 1).

Joonis 1: Pilujoon

Piste on lõngaosa, mis jääb õmblemisel või tikkimisel riide pinnale nõela väljumis- ja sissepistmiskoha vahele.

Piste pikkus - tikkimisel kanga pinnale tekkiv nõela väljumis- ja sissepistmiskoha vahemik.

Pisterida – mitu reas olevat ja üksteisele järgnevat pistet.

Lõngarühm – kahe või enama lõimelõnga sidumine pilupistega.

2.2. Materjal

Pilutikandi tegemiseks on kõige sobilikum kangas labasekoeline linane või puuvillane riie, millest on hea riidelõngu välja tõmmata ning allesjäänud koe- või lõimelõngad mustri järgi rühmadesse grupeerida. Minu poolt 16-st uuritavast esemest on kõigi puhul kasutatud naturaavalget linast kangast. Muuseumis olevatel esemetel mõõtsin ära nii koelõnga kui ka lõimelõnga koetiheduse, et sobiva materjali otsingul saaksin võrrelda kanga proportsioone. Kangatiheduse määramiseks loendasin ära lõime- või koelõnga arvu kümnel sentimeetril.

Kõige jämedakoelisemat särgikangast on kasutatud Paistu naise (ERM A 561:183), Tarvastu mehe (VM 8984 E 416) ja Paistu mehe (ERM 509:5029) särkide õmblemiseks. Nende kangaste koetiheduseks on 140/10 cm ning Paistu mehe särgil on kaugas tehtud takusemast riidest ning selle kanga koetihedus on veelgi hõredam - 120/10 cm. Helme (VM 9254 E 596) ja Halliste (ERM 1779) mehe särgikanga kanga kudumiseks on kasutatud suga tihedusega 160/10 cm. Kõige enam särke on valmistatud koetihedusega 180/10 cm (ERM 1818, ERM 4124, ERM 5049, ERM 19350, ERM A 553:61). Halliste kahe naistesärgi (AM 15519 E 1095, ERM A 509:5006) õmblemiseks on kasutatud kangast koetihedusega 190/10 cm ning kaks Halliste naistesärki (ERM A 447:270, ERM A 627:89) on valmistatud 200/10 cm koetihedusega riidest. Kõige peenema tihedusega on

Halliste meeste särk (ERM A 509:5007), mille koetihedus on 220/10 cm ning naiste särkidest Tarvastu naise särk (VM 3544 E 293), millel tihedus 270/10 cm.

Kokkuvõtvalt võime öelda, et mulgi särkide kanga koetihedus jääb 10-l sentimeetril 140–270 lõnga vahele ja keskmise koetihedusega (160/10 cm kuni 200/10 cm) kangast on kasutatud kaheksal särgil.

Tikkimisepistete teostamiseks on kasutatud kangaga sama tooni linast lõnga ning kahel särgil ka punast linast maagelõnga (ERM 561:183, VM 9254 E 596). Tikkimislõng on enamasti riidelõngaga ühejämedune. Peenemate kangastega särkide puhul on kasutatud peenemat kahekordset ning koredama kangaga särkide pilutikandites on näha jämedamat kahekordse linase lõnga kasutamist. Olen kasutanud tikkimismaterjali kirjeldamiseks sõna „lõng“, mitte niit, sest vanal ajal ketrasid talunaised käsitöö tegemise tarbeks ise linase lõnga, mitte niidi, mille sõnakasutusega täna harjunud oleme.

2.3. Pilupisted

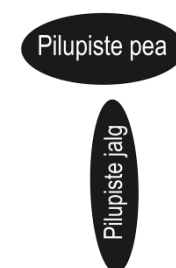
Tikand on kangale tikitud kaunistus, mis koosneb erinevatest pistetest. Piluvõtte tegemiseks tuleb enamasti kasutada kahte või enamat pistet. Uuritavatel särkidel on kokku kasutatud kuut erinevat pistevõtet: lihtpilu-, kahepoolne lihtpilu-, põimpilu-, mähk-, siksak-sõlm-, aedpistet ning nelja erinevat pilupalistuse viisi: lühipiste, pikkpiste, ülepiste ja kahepoolsepiste palistus ning kahel särgil (ERM 4124, VM 9254 E 596) on särgi rinnalõhiku serv teostatud käsitsi õmmeldes kahekordse palistusega. Pistete ja palistuste tehnoloogiaid on selgitatud eraldi alapeatükkides.

2.2.1. Lihtpilu

Lihtpilupiste on pilutikandi alus, sest suur osa erinevaid piluliike kombineeritakse mitme lihtpilu võttega. Kui siiani teadsin, et on kaks lihtpilupiste töövõtet, üks parema ja teine pahema kanga poolt tehes, siis erinevate kirjandusallikate õpetuste järgi katsetades sain tulemuseks viis erineva välimusega pistet ja kuus erinevat töövõtet.

Esmalt on analüüsitud kummalt poolt kangast on soovitatud lihtpilu pistet tikkida. O. Soone (1988, lk 67) ja A. Gunnars (2006, lk 59) raamatute õpetuste järgi tehakse lihtpilu kanga paremalt poolt. L. Laanpere ja H. Raidala (1989, lk 99-100), V. Kivistiku (1980, lk 3), H. Kogeri (2014 lk 12) ja K. Reinupi (2013, lk 240) õpetustes lubatakse lihtpilu pistet teostada mõlemalt kanga poolt, kuid kaks viimast lisavad, et pahemalt poolt tehes jääb ilusam. Inglaste tõlke raamatust „Tikkimine“ (2007, lk 98) saame teada, et seal antud õpetuse järgi tehakse lihtpilu piste paremalt poolt kangast.

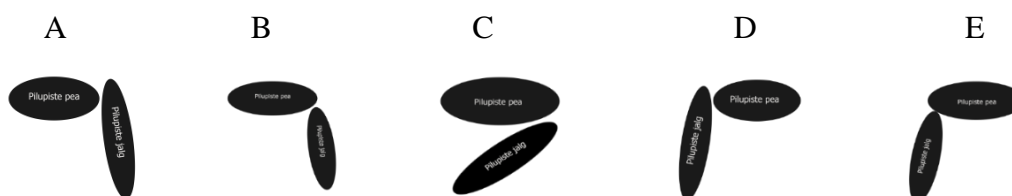
Vastuse leidmiseks küsimusele kummalt poolt on lihtpilupiste Mulgimaa särkidel tehtud, tuleb esmalt vaadata, milline näeb välja lihtpilu visuaalselt. Selleks on analüüsitud lihtpilu tegemist lähemalt ning kuna on teada, et lihtpilu tegemiseks tuleb alati kaks pistet teha, siis on jagatud lihtpilu osadeks: *lihtpilu peaks* ja *lihtpilu jalaks* (joonis 2).

Joonis 2: Lihtpilu osad

Erinevate õpetuste järgi katsetades nägin kanga paremalt poolt, et piste osad paigutusid viiel erineval moel:

- A – pilupiste jalg asub paremal pistepea kõrval (joonis 3A);
- B – pilupiste jalg asub paremal pistepea all (joonis 3B);
- C – pilupiste jalg on diagonaalis pilupiste pea all (joonis 3C);
- D – pilupiste jalg asub vasakul pistepea kõrval (joonis 3D);
- E – pilupiste jalg asub vasakul pistepea all (joonis 3E).

Joonis 3: Lihtpilupiste visuaalne külg kanga paremalt poolt vaadates.

Katsetuste tulemused põhinevad ajakirjanduses ilmunud õpetustel. Esimeseks võtsin inglaste poolt koostatud raamatust „Tikkimine“ õpetuse (2007, lk 98), kus öeldi, et pistet teostatakse kanga paremalt poolt ning sain tulemuseks, et pilupiste jalg asub paremal pistepea kõrval (joonis 3A, foto 1-1). Viies raamatus (Pink, Teder 2005, 2015, lk 64; Kull

2014, lk 138; Nõu 2014, lk 201; Laanpere, Raidla 1989, lk 99; Reinup 2013, lk 241) on lihtpilupiste joonis sarnane, seda tuli tikkida kanga paremalt poolt liikudes paremalt vasakule ning tulemuseks sain piste, mille pilupiste jalg asub paremal pistepea all (joonis 3B, foto 1-2) Otsustasin võrdluseks pilutada raamatute „Eesti Käsitöö käsiraamat“ (Nõu 2014, lk 201) ja „Tikkimine“ (Laanpere, Raidla 1989, lk 100) kanga pahemalt poolt tehtava joonise järgi ning tulemus sarnanes kujundile, kus pilupiste jalg on diagonaalis pilupiste pea all (joonis 3C, foto 1-3). O. Soone (1988, lk 67) ja H. Linnuse (1960, lk 50) soovitusel teostada lihtpilukanga paremalt poolt, kuigi piste joonised sarnanevad eelnev kahe raamatu pahema poole piste õpetustele, Sain tulemuseks, kus pilupiste jalg asub vasakul pistepea kõrval (joonis 3D, foto 1-4). Raamatu „Pilutikand“ (Kivistik 1980, lk 8) piste õpetus andis sarnase tulemuse (foto 1-5) raamatutes „Eesti Käsitöö käsiraamat“ (Nõu 2014, lk 201) ja „Tikkimine“ (Laanpere, Raidla 1989, lk 100), kuigi piste joonised on erinevad.

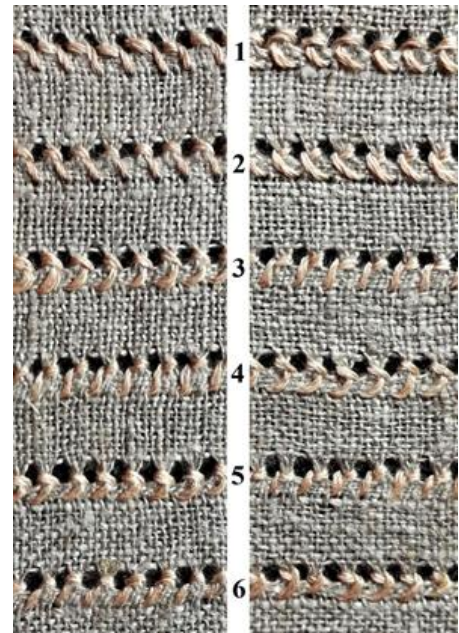

Foto 1: Lihtpilupistete katsetused: numbrist vasakul kanga parem pool ning paremal pahem kanga pool

Enamikel Mulgimaa särkidel (14) on kasutatud lihtpilupiste tehnoloogiat, kus visuaalselt vaadates on pilupiste jalg pilupiste pea all vasakus nurgas (joonis 3E). Ühel Halliste naise särgil (ERM 447:270) on lihtpilupiste jalg pistepea all paremas nurgas (joonis 3B) ning Tarvastu naise särgiosadel lihtpilupistet ei tuvastanud.

Kuna 15-l Mulgimaa särgil on kasutatud kahte erinevat piste tegemise tehnoloogiat, siis nimetan neid edaspidi **lihtpilu I** ja **II**. **Lihtpilu I** varianti (foto 2, 3) on kasutatud 14-l mulgi särgil (ERM A 509:5007, ERM 1779, ERM 1818, AM 15519 E 1095, ERM A 509:5006, ERM A 627:89, ERM 4124, ERM 5049, ERM 19350, VM 9254 E 596, ERM A 509:5029, ERM A 561:183, ERM A 553:61, VM 8984 E 416).

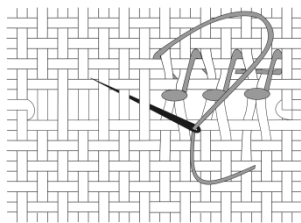

Foto 2: Lihtpilupiste I kanga paremalt poolt Foto 3: Lihtpilupiste I kanga pahemalt poolt

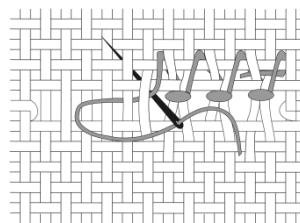
Antud pistet on Elna Häkkinen (1924, lk 105) soovitanud teha vasakult paremale ja kanga paremalt poolt, kuid mina keerasin kanga 180 kraadi teistpidi ja pisteid oli palju mugavam ning ka kiirem teostada paremalt vasakule.

Tehnoloogiliselt teostasin piste järgmiste võtetega ning kuna särkidel on pilu piste pikkuseks üks või kaks millimeetrit ning lihtpilu rea kõrgus enamasti kaks millimeetrit (vt algandmete tabel 2.2.), siis piltide tarbeks võtsin proovipistete tegemiseks kaks korda rohkem lõimi kui joonisel, et paremini oleks aru saada, kuidas lõngad jooksevad.

Tööetapid olid järgmised:

Joonis 4: Lihtpilupiste I esimene piste

Joonis 5: Lihtpilupiste I teine piste

- Kinnitasin niidi kanga paremas servas ühe lõnga kõrgusel pilujoone üleval.
- Pistisin nõela pilurea alguses kahe riidelõnga kõrgusel riide paremale poolele.
- Tõin nõela alla pilujoone servani ning võtsin nõelale kaks riidelõnga suunaga paremalt vasakule (joonis 4), tõmbasin nõela nende tagant välja, pingutasin tikkimislõnga vastu riide serva.
- Võtsin sama lõngarühma teistkordselt nõelale suunaga paremalt vasakule ning tõin nõela rühmalõngade vasakus servas kahe riidelõnga kõrguselt välja (joonis 5) ning tõmbasin riidest välja.
- Pingutasin tikkimislõnga, et pilujoone lõngad tõmbuksid kokku.

Vanu ajakirju ja raamatuid sirvides leidsin sobiva piste õpetused 1929. aasta ajakirjast Taluperenaine nr. 6 (lk 192) ning 1924. aastal Elna Häkkineni poolt välja antud raamatust „Naiskäsitööd. Alg-, kekkoolide ja seminaride õpperaamat“ ning kursuse kaaslastega vesteldes, sain soovitusel heita pilk ka Anu Pingi ja Kristi Tederi raamatus vasakukäelistele mõeldud tikkimispistete õpetustele (2005, 2015, lk 139), ning katsetused näitasid, et täpselt

sobiv piste tehnoloogia joonised on leitud (joonis 3E, foto 1-6). Samas hakates eespool nimetatud särkidele lihtpilu tikkima, ei oskaks huviline neid juhiseid leida.

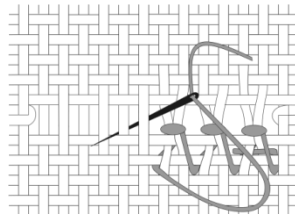
Halliste särgil (ERM 447:270) kasutatud lihtpilu pistet nimetan **lihtpilu II** (foto 4, 5) teostamiseks liikusin suunaga paremalt vasakule ja tikkisin samuti kanga paremalt poolt. Piste tegemiseks kasutasin sarnaseid töövõtteid, kuid liikusin vastupidiselt lihtpilule I:

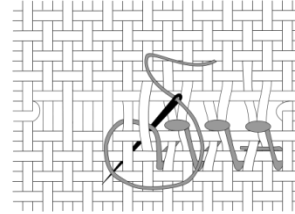
Foto 4: Lihtpilupiste II kanga paremalt poolt

Foto 5: Lihtpilupiste II kanga pahemalt poolt

Joonis 6: Lihtpilupiste II esimene piste

Joonis 7: Lihtpilupiste II teine piste

- Kinnitasin niidi kanga paremas servas ühe lõnga kaugusel pilujoone all.
- Pistin nõela pilurea alguses pilujoonest kahe riidelõnga kauguselt riide paremale poolele.
- Tõin nõela üles pilujoone servani ning võtsin nõelale kaks riidelõnga suunaga paremalt vasakule (joonis 6), tõmbasin nõela nende tagant välja, pingutasin tikkimislõnga vastu riide serva.
- Võtsin sama lõngarühma teistkordselt nõelale suunaga paremalt vasakule ning tõin nõela välja rühmalõngade kõrvalt kahe riidelõnga sügavuselt (joonis 7) ning tõmbasin riidest välja.
- Pingutasin tikkimislõnga, et lõimelõngad tõmbuksid kokku.

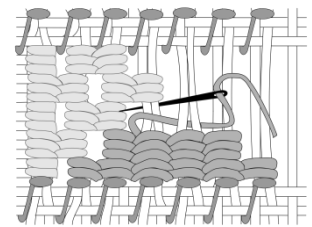
Halliste naise särgi (ERM 447:270) kasutatud piste teostamiseks leiab õpetused kolmest raamatust (Pink 2005, 2015, lk 64; Kull 2014, lk 138 ja Nõu 2014, lk 201).

Kokkuvõtlikult võime Mulgimaal särkide tikkimisel kasutatud lihtpilupiste kohta öelda, et kuigi kaks pistet tunduvad esmapilgul sarnased, on nende visuaalne pilt ja ka tehnoloogiline teostus siiski erinev ja julgen arvata, et lihtpilu on teostatud kanga paremalt poolt.

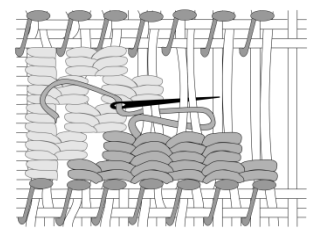
2.2.2. Põimpilu

Põimpilu on kasutatud 12-l mulgi särgil (ERM 1818, AM 15519 E 1095, ERM 447:270, ERM A 509:5006, ERM A 627:89, ERM 4124, ERM 5049, ERM 19350, VM 9254 E 596, ERM A 509:5029, ERM A 561:183, VM 8984 E 416).

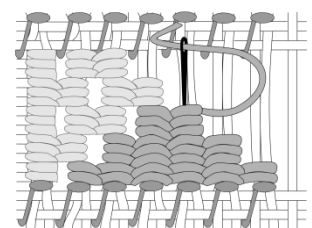
Põimpilu, nagu ka nimi ütleb, saadakse kahe või enama riidelõnga rühma kokku põimimisel. Lõngarühma põimimisel tehakse kaheksaid ümber kõrvuti asetsevate lõngarühmade, st nõelale võetakse üks pilurühm ning teine jääb nõela alla, tagasi pöördudes võetakse nõela alla jäänud rühm nõela peale ning nõela peal olnud grupp jääb nõela alla (joonis 8, 9), sarnaselt liigutakse ka rohkema arvu lõngarühmade põimimisel. Minu poolt uuritud särkidel on vaadates lõngade liikumist põimpilu ääristatud enne põimpilu põimimist (joonised 8, 9, 10), kuigi raamatus „Tikkimine“ (Laanpere, Raidla 1989, lk 112) on soovitus seda teha pärast.

Joonis 8: Põimpilu esimene piste

Joonis 9: Põimpilu teine piste

Joonis 10: Põimpilu lõpetamine

Mina katsetasin mõlemalt kanga poolelt põimpilu tegemist ning leidsin, et kanga pahemalt poolt pilutikandi põimingut tehes jäi põimpilu paremalt poolt kenam, kuid põimpilutikandi otste tikkimist alustasin kanga paremalt poolt, et oleks parem jälgida tikkimislõngade korrektset tulemust esiküljel.

Vanadel särkidel on põimpilu pistetega alustatud juba servast vastavalt pilutikandi muustrile (joonised 8, 9, 10 heledama osa). Nii tegin ka mina ja edasi liikusin diagonaalseid jooni pidi (foto 6) ning lõpuks põimisin tikandisse vastavalt muustrile – rombide või kolmnurgad (joonised 8, 9, 10 tumedam osa). Minu poolt uuritud särkidel oli lihtpilurida või read

pilujoone servas. Üleminek ühelt motiivilt teisele toimus pilujoone servas oleva lihtpilupiste rea seest kanga pahemal pool. Kuid vajadusel saab mustris liikuda sarnaselt põimpilu lõpetamisega tulba sees, selleks pista nõel põimpilutulba otsast sisse ja tõmba teisest otsast välja (joonis 10). Vanadel särkidel on näha, et ühelt mustrirealte teisele on liigutud kanga pahemal poolel niiti tikandi sisse peitmata (foto 7).

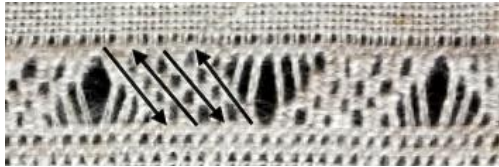

Foto 6: Põimpilu diagonaalide liikumise suund

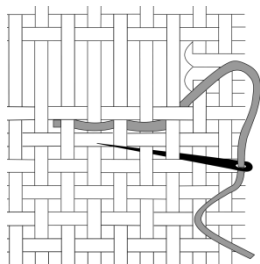
Foto 7: VM 8984 E 416 särki tikandi pahem pool

Põimpilu tikkides, tõdesin, et selle teostamisel tuleb jälgida, et pisted oleks tikitud pilurühmade vahelt, st et tihedakoelise kanga puhul ei haaraks kaasa riidelõngu ning tikkimislõnga ühtlase pinge hoidmiseks on hea kasutada tikkimisraami.

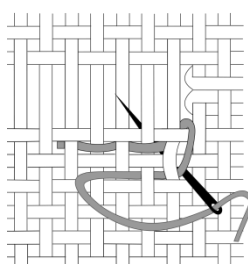
Põimpilu õpetused leiame enamusest tikandiraamatutes, välja arvatud Anu Pingi ja Kristi Tedre raamatust „Tikkimine. Väike rahvarõivaõpetus“.

2.2.3. Kombineeritud pisted

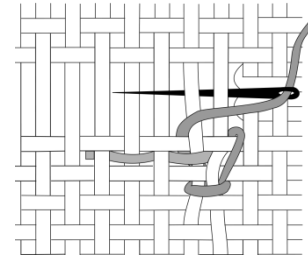
Kahepoolne lihtpilupiste (joonis 11, 12, 13) tekib kahe lihtpilu piste liitmisel ning tikitakse kanga paremalt poolt. Antud piste esines eraldiseisva pilureana Helme mehe särkil (VM 9254 E 596) rinnalõhiku, varrukasuu ja allääre tikandis. Kahepoolse lihtpilupiste õpetus on leitav raamatutest „Tikkimine“ (Laanpere, Raidla 1989, lk 101) ning „Sinu kord tikkida“ (Reinup 2013, lk 241).

Joonis 11: Kahepoolse pilupiste esimene piste

Joonis 12: Kahepoolse pilupiste teine piste

Joonis 13: Kahepoolse pilupiste kolmas piste

Siksak-sõlmpilu on kasutatud Halliste (ERM 509:5007) mehe särgi krael ja Tarvastu (VM 8984 E 416) mehe särgil varrukapäras koos lihtpiluridadega. Siksak-sõlmpilu tegemisel seotakse siksakjooneliselt sõlmpilu võttega pilujoone servades üheaegselt kaks lõimerühma (foto 8). Arvatavasti on tikand teostatud kanga paremalt poolt.

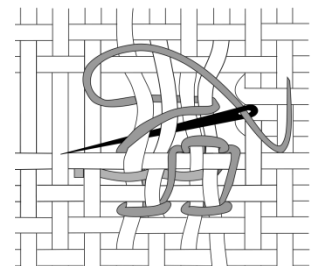

Foto 8: Siksak-sõlmpilu särgil VM 8984 E416

Antud piste õpetus on leitav raamatutest „Tikime“ (Soone 1988, lk 68) ja „Tikkimine“ (Laanpere, Raidla 1989, lk 108), „Pilutikand“ (Kivistik 1980, lk 21), „Pitsilised tikandid“ (Koger 2014, lk 15), „Tikkimine“ (Linnus 1960, lk 51) ja „Eesti käsitöö käsiraamat“ (Nõu 2014, lk 203).

Lisaks kahepoolsele lihtpilupistele ja siksak-sõlmpilule on uuritavatel särkidel kolm erinevate pistetega kombineeritud pilupistet, siis selleks et neile nimed anda, tuleks tekitada arutelud. Hetkel nimetan neid antud töös kombineeritud pilupisted I, II ja III.

Kombineeritud pilupisted I. (joonis 14) kombinatsiooni on kasutatud viiel särgil (ERM 1818, VM 9254 E 596, ERM A 509:5029, ERM 561:61, ERM A 561:183). See moodustub kahepoolsest lihtpilupistest, veelkord eraldi lihtpilupiste reast ja

Joonis 14: Kombineeritud pilupiste I

mähkpilupistest ning on teostatud kolmel eri kõrgusel. Esmalt on pilujoone alumises servas pilutatud kahepoolne pilu, edasi seotud lihtpilu pistega kõrval olev lõimerühm ning lõpuks pilujoone sees liidetud kaks moodustunud lõimerühma gruppi (täpsemad juhised on leitavad peatükis 3.3 joonised 44-50). Antud pistet on teostatud kanga paremalt poolt.

Eespool kirjeldatud kombineeritud pistete töö etappidele sarnase joonise leidsin 1910. aasta raamatust „Priscilla Italian Cutwork Book“ (Wilson, lk 4).

Eestis välja antud raamatutes „Eesti käsitöö käsiraamat“ (Nõu 2014, lk 203), „Tikkimine“ (Linnus 1960, lk 51) ja „Tikkimine“ (Laanpere, Raidla 1989, lk 107) on küll sarnane piste joonis, kuid seal on enne lihtpilu read ära pilutatud ning sidumine tehtud sõlmpilupistega,

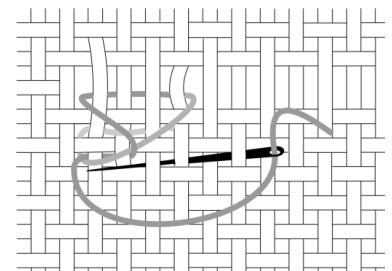
kuid minu teostatud katsetused näitasid, et Mulgimaa särkidel on kasutatud mähkpistet lõimegruppide sidumiseks.

Kombineeritud pilupiste II tikkimissüsteemi oli kõige keerulisem olnud tuvastada, kuna see asub Halliste (ERM A 509:5007) mehe särgi krael ning tikandi pahupoolele piste lõngu uurima ei pääse. Katsetuste tulemusena julgen arvata, et kombineeritud pisted II tikand koosneb aedpistepilu ja sõlmnarmapiste kombinatsioonist.

Aedpistepilu piste on teostatud ülemisel pilu real grupeerides neli lõnga grupiks ning sõlmnarmapiste tikkimisvõttega on alumisel real kinnitatud kaks lõime grupiks. Antud piste teostas kanga pahupoolelt ja paremale poolele jäi nii tikkides tulemuse muuseumi särgil olevaga sarnane. Samas ei ole välistatud, et võib olla ka veel mingeid teisi variante nende pistete kombinatsiooni teostamiseks. Kuna oli auguline tikand, otsisin vasteid pilupistete seast, kuid võis ka olla, et read on tehtud tugevalt kokkutõmmatud tikkpistetega. Aedpistepilu ja sõlmnarmapiste on leitav raamatus „Tikkimine“ (Laanpere, Raidla 1989, lk 107).

Foto 9: Aedpistepilu ja sõlmnarmapiste kombinatsioon

Joonis 15: Aedpistepilu ja sõlmnarmapiste kombinatsioon

Kombineeritud pilupistet III (foto 10) on kasutatud Tarvastu meeste särgil (ERM A 553:61) ning on sarnane kombineeritud pilupistele I (vt joonis 14), kuid siin on kokku liidetud kolm lihtpilu real seotud lõimerühma.

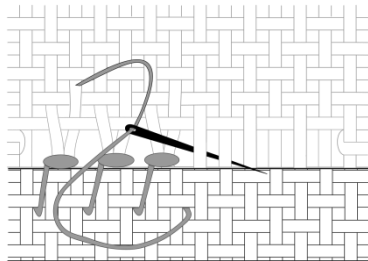

Foto 10: ERM A 553:61 särgi tikandiosa

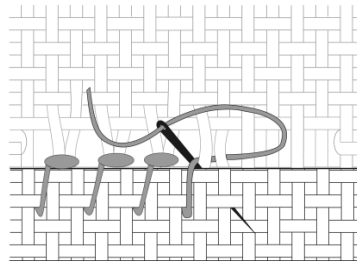
2.2.4. Pilupalistus pisted

Mulgimaa särkidel olen tuvastanud neli erinevat pilupalistust. Antud nime osas konsulteerisin käsitöö terminitega tegeleva Marja-Leena Jaanusega, kes leidis, et sellisel kujul võib neid kasutada.

Lühipiste pilupalistus on tehtud nelja särgi rinnalõhikul (ERM 19350, ERM A 627:89, AM 15519 E 1095, ERM A 553:61). Kahekordne palistus kinnitatakse lihtpilu võttega pahemalt poolt, nõel tuuakse palistusest välja pealisriiet haaramata kahe riidelõnga kauguselt ja visuaalselt vaadeldes on näha pahemalt poolt palistuse peal lühike lõngajooks (joonis 16, 17). Kanga paremal pool on näha lõngagruppe koomale tõmbavad pisted.

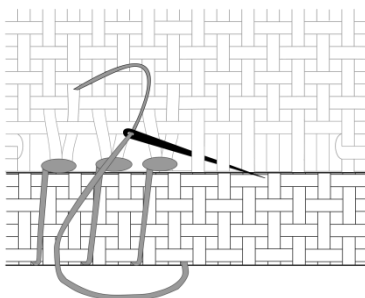
Joonis 16: Lühipiste pilupalistuse esimene piste

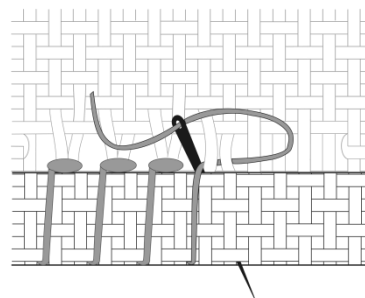
Joonis17: Lühipiste pilupalistuse teine piste

Pikapiste pilupalistusega on palistatud nelja särgi rinnalõhik (ERM A 509:5006, ERM A 509:5029, VM 8984 E 416, ERM A 561:183) ning kasutatud varrukasuu servas, varrukapära õmblusvaru kinnitamisel ning allääre palistusel (ERM A 509:5029, VM 8984 E 416).

Kahekordne palistus on kinnitatud kohe lihtpilu võttega pahemalt poolt, mille puhul suunatakse nõel palistuse tagant pealisriiet haaramata palistuse välisservani ja tuuakse sealt välja ning pahemale poole palistuse peale jäävad pikad lõngajooksud (joonis 18, 19). Kanga paremal pool on näha lõngagruppe koomale tõmbavad pistete rida.

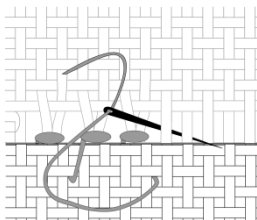
Joonis 18: Pikapiste pilupalistuse esimene piste

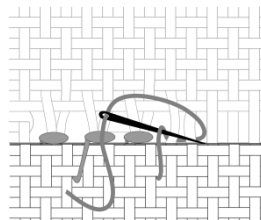
Joonis 19: Pikapiste pilupalistuse teine piste

Ülepiste pilupalistus on teostatud kahel Halliste kihelkonnast pärit särgil (ERM 1818, ERM 5049). Selle palistuse katsetamine oli väga keeruline, sest pisted on särgile tehtud kahe millimeetrise pistetega. Esialgu katsetasin muuseumis nähtu ja oma varasemate teadmiste põhjal natuke teistsugust liikumist, kuid käik uuesti muuseumisse ja suurenduse abil oli võimalik lõnga liikumine tuvastada ning selle järgi uuesti katsetades saingi tulemuse, mida siin joonisteks olen formuleerinud.

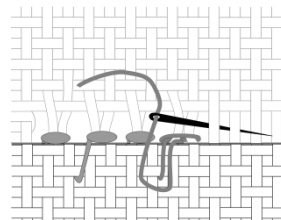
Ülepiste palistuse tegemiseks võetakse esmalt nõelale kaks riidelõnga suunaga vasakult paremale, tõmmatakse nõel nende tagant välja ning vajalik on pingutada tikkimislõng vastu riideserva (joonis 20). Järgmiseks liigutakse palistusele jääva lõnga tagant (joonis 21), nõela läbi tuues, vajalik on lõnga pingutamine vastu palistuse serva (joonis 21). Edasi liigutakse vasakult paremale ning haaratakse kaks riidelõnga nõelale tuuakse nõel välja ning pingutatakse tikkimislõnga (joonis 22). Järgnevalt tuleb nõel pista suunaga vasakult paremale tikkimislõnga tagant pealiskanga ja pilupalistuse vahele ning tuua nõel välja kahe riidelõnga kauguselt ning kahe riidelõnga sügavuselt (joonis 23). Kanga paremal pool on näha lõngagruppe koomale tõmbav pistete rida. Antud särkidel on rinnalõhiku kaareosa kinnitatud tavalise õmbluspistega.

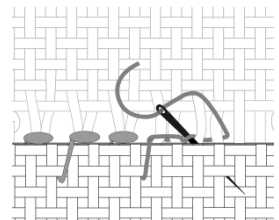
Joonis 20: Ülepiste pilupalistuse esimene piste

Joonis 21: Ülepiste pilupalistuse teine piste

Joonis 22: Ülepiste pilupalistuse kolmas piste

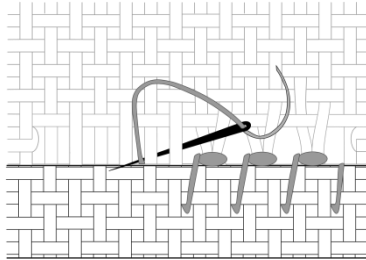

Joonis 23: Ülepiste pilupalistuse neljas piste

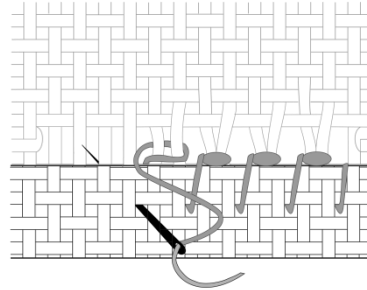
Kahepoolsepiste pilupalistus on tehtud ühel Halliste naise särgi rinnalõhiku servas (ERM A 447:270). Antud pistet katsetasin nii paberil joonistades kui kangal pilutades. Joonistasin pooleks murtud paberile lõnga liikumise suunad, et neist paremini aru saada. Lõpuks viisid katsetused sihile ning saavutasin uuritaval särgil olevale palistuspilele sarnase tulemuse.

Emalt võetakse kaks riidelõnga suunaga paremalt vasakule, tõmmatakse nõel nende tagant välja ning pingutatakse tikkimislõng vastu riideserva (joonis 24). Edasi pistetakse nõel kahe riidelõnga sügavuselt palistusest ja pealisriidest läbi teisele poole haarates järgmised

kaks lõnga ning tuuakse nõel palistuse servast tagasi pahemale poolele (joonis 25). Kanga paremale poolele jääb näha lihtpilupisterida.

Joonis 24: Kahepoolsepiste pilupalistuse esimene piste

Joonis 25: Kahepoolsepiste pilupalistuse teine piste

3. HALLISTE KIHELKONNA SÄRGI PILUTIKANDI TEOSTAMISE KOHTA NÄIDISJUHENDI KOOSTAMINE

Antud peatükis keskendun Halliste kihelkonna särkide pilutikandi juhendite koostamisele. Esmalt annan ülevaate, millest juhendid koosnevad ning millised eeltööde tegemise juhiseid on kirjanduses soovitatud ning kolmandas alapeatükis on esitletud Halliste mehe särgi pilutikandite teostamise näidisjuhendit. Valisin näidiseks särgi, millel on kõige rohkem erinevaid pilupisteid kasutatud. Tööjuhiste koostamisel olen jälginud, et nende abil oleks võimalik Halliste kihelkonna särkidele tikandit tehes saavutada pistete osas originaalilähedane üldmulje. Käesolevas töös ei ole tegeletud tööjuhendi kunstilise kujundamisega.

3.1 Tööjuhiste koostamise põhimõtted

Tööjuhised koosnevad neljast osast:

- 1) Esemel legend ja üldmulje kirjeldus arvestades tikandile keskendumist. See tähendab, et ajaloolise eseme kirjeldamiseks on juhendis pilutikandist detailifotod ning särgi üldmulje joonisele on ära märgitud tikandi asukoht või kohad.
- 2) Vajalike töövahendite ja materjalide loetelu.
- 3) Pilutikandi tegemise juhised etappide kaupa (eeltööd, tikkimispisted ja nende teostamise järjekord). Iga piste ning tööetapi kirjeldamiseks on koostatud tekst, mida illustreerivad vastavalt vajadusele joonised.

3.2. Tööproovideks kasutatud materjal, töövahendid ja eeltööd

Kirjanduses soovitatakse valida pilutikandi materjaliks labasekoeline linane kangas ja tikkimiseks linane lõng/niit (Pink, Teder 2015, lk 62). Mõnel juhul on vajalik arvestada ka seda, et vabrikutoodete lõimelõngad on koelõngadest tugevamad (Linnus 1960, lk 49). Enne tikkimist tuleb pesta linane kangas riide edaspidise kokkutõmbumise vältimiseks läbi (Nõu 2014, lk 159).

Mina valisin tööproovide tegemiseks naturaalvalge linase kanga, mis oli muuseumis olevatele särkide värvile kõige sobivam. Lisaks värvile oli oluline leida ka vastavalt eeskujuesemele sobiva koetihedusega kangas. Ideaalis tuleb särgi tegijal lahendada sama olukord. Tikkimislõngaks kasutasin jämedama kanga puhul 24/2 lõnga ning peenema tikandi teostasin 32/2 lõngaga. Jälgisin ka kirjanduses olevat soovitus, et tikkimislõng oleks riidega sama värvi lõng ning katsetasin algul samast riidest harutatud riidelõngu (Pink, Teder 2015, lk 62). Kuid kangast välja tõmmatud lõngad olid haprad ning katkesid ja oli väga ebamugav pidevalt tikkimislõnga jätkata ning töö tulem ei olnud ka silmale ilus vaadata.

Pilutikandi tegemiseks vajalikud töövahendid on tõmbiotsaga nõel, käärid, joonlaud või mõõdulint, kangamarker, sõrmkübar, tikkimisraam ning vajadusel luup. Tikkimiseks kasutasin tõmbiotsaga number 26 nõela, mis libises koelõngade vahel ja ei lõhestanud neid. Pilutikandi tegemiseks sobivad väikesed teravate otstega ja hästi teritatud käärid (Nõu 2014, lk 160). Seega järgisin kirjanduses öeldut ja tõden, et sellised käärid on lõngade lahtilõikamiseks lausa hädavajalikud. Silja Nõu soovitab kasutada ka sõrmkübarat, mis peab olema kerge, ümara otsaga ja sobima parema käe keskmisele sõrmele (2014, lk 160). Mulle meeldib ka nõelaga tööd tehes sõrmkübarat kasutada.

Lihtpilu read tegin käe vahel, kuid põimpilu tegemiseks kasutasin tikkimisraami, et niidi pinget ühtlasena hoida. Olen nõus kirjanduses antud raami kasutamise põhjendustega, et tikkimisraamid on head kanga pingutamiseks, sest tikand võib hakata tikkimise käigus aluskangast krookima ning lisaks tikkimisraami abil on mugavam tikkida ja lõpptulemus on kenam (Pink, Teder 2015, lk 9). Minu suur abimees oli ka luup-lauaamp, sest ühe ja kahe millimeetrist pistet on ilma luubita üpris keeruline teha ning ka põimpilu ühe millimeetristes põimeridades oli parem lõnga liikumist jälgida läbi luubi. Ka kirjandus soovitatakse kasutada luupi (Pink, Teder 2015, lk 10).

Kangale vajalike märgiste tegemiseks kasutasin kriiti. Eeltöödest on näiteks lisaks kanga läbipesemisele ka kangale rinnalõhiku joone märkimine, et selle järgi omakorda mõõta ja märkida paralleelselt mõlemale poole tikandi asukohad. Ka kirjanduses on viide, et lõngade järgi loendavate pistetega kirju ja pilutikandeid riidele ei kanta, märgitakse ainult mustri piirjooned ja pilu koht. (Linnus 1960, lk 7)

Eeltöödest toon esile veel pilujoone tarvis lõngade välja tõmbamise ning nende otste peitmise. Mina tegin seda kanga pahemal poolel peites väljatõmmatud lõngad 5 mm ulatuses kanga sisse, sest eeskujuesemetel oli nii tehtud. Kirjanduses on soovitus lõngad eraldi üle tikkida. Tikkimisniidi otsad põimisin sarnaselt kirjanduses soovitatule (Nõu 2014, lk 200) pilu äärepistete alla või pilumustri lõngarühmadesse.

3.3. Halliste meeste särgi ERM 1818 näidisjuhend

Legend: "Rattaga hame". Saadud 1911. a. Mari Nirk, Halliste khk. Vana-Pornuse vallast, Tõsta talust.

Oletatav valmistamise aeg: 1850. aasta

Särk on T-kujulise kaelaavaga, madala püstkrae ja kaukaga (joonis 26). See on valmistatud valgest labasekoelisest linasest riidest, mille koetihedus 180 lõime/10 cm. Pilutikand asub rinnalõhiku servades ja krael. Tikitud valge linase lõngaga.

Joonis 26: Särki lõikelise üldmulje joonis

Vajalikud töövahendid:

tõmbiotsaga nõel, terava otsaga käärid, joonlaud või mõõdulint, kangamarker või kriit, sõrmkübar, tikkimisraam ning vajadusel luup.

3.3.1. Rinnalõhikuservas oleva pilutikandi kirjeldus ja teostamine

Rinnalõhikuservas **12 mm** lai ja **280 mm** pikk rattamotiiviline pilutikand, mille moodustavad 10 mm põimpilu ja seda ääristavad 1 mm lihtpilu read kummaldi pool tikandi serva.

Foto 11: ERM 1818 Esikinnis (foto muis.ee)

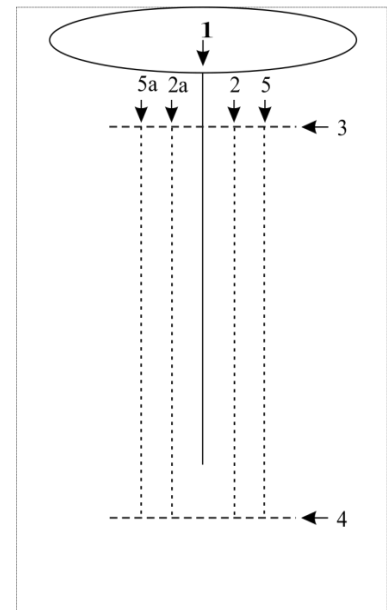
Üks põimpilumustri kord koosneb 7-st reast ning 18-st tulbast. Tikandi mustrit on korratud 12,5 korda. Mustrid servades ei jookse paralleelselt ning pilutikandi read on lõpetatud erinevalt. Lihtpilu ridade tegemiseks ei ole lõnga eraldi välja tõmmatud.

3.3.2. Lihtpilujoonte märkimine kangale

Märgi kriidi või kangamarkeriga kanga *pahemale* poolele kaelakaare keskelt alla mööda lõime rinnalõhku joon (joonis 27, nr 1).

Mõõda kaelakaarest mööda rinnalõhiku joont alla 20 mm ning tõmba sellega risti olev joon (joonis 27, nr 3).

Mõõda rinnalõhiku joonest lõimelõnga jälgides mööda risti olevat joont mõlemale poole 8 mm (joonis 27, nr 2 ja 2a) ning 18 mm (joonis 27, nr 5 ja 5a) ja märgi need punktid kriidi või kangamarkeriga. Saadud punktid on rinnalõhikuserva pilujoone ülemised nurgapunktid.

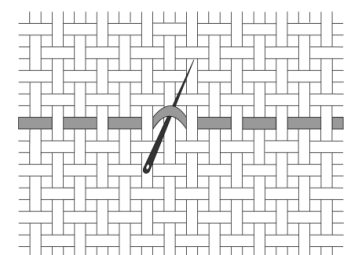
Joonis 27: Tikandi asukoha määramine

Mõõda saadud punktidest 280 mm alla mööda lõimelõnga ning tõmba sinna ristuv joon (joonis 27, nr 4).

3.3.3. Lõimelõngade välja tõmbamine ja otste peitmine

Mõõda pilujoone ülemisest nurgapunktist (joonis 27, nr 2) lõimelõnga 30 mm allapoole.

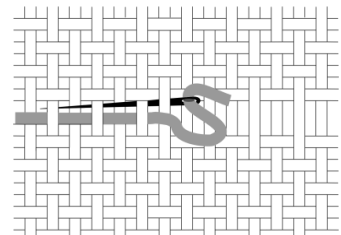
Pista nõel lõimelõnga alla ning tõmba lõngast aasake (joonis 28). Lõika see katki ning haruta nõela abil kuni märgitud kohani (joonis 27, nr 2).

Joonis 28: Lõimelõnga välja tõmbamine

Pista lõimelõng nõela taha ning tõmba see kanga sisse (joonis 29). Teine pool lõimelõngast haruta lõpp-punktini ning jäta pahemale poole esialgu lahtiselt, et vajadusel saaks lõimelõngu edasi harutada. Korda tegevust ka pilujoone teiste servade tegemiseks (joonis 27, nr 2a, nr 5, nr 5a).

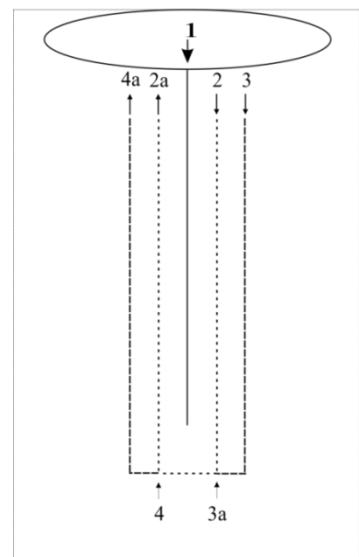

Joonis 29: Lõimeotsa peitmine kangasse

3.3.4. Lihtpilupiste ridade tikkimine

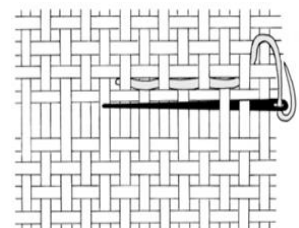
Antud särgi puhul äärista tulevased põimpilu read lihtpiluridadega (joonis 30). Teosta lihtpiluread kanga paremalt poolt.

Alusta ülemisest vasakpoolse hõlma rinnalõhiku serva poolsest punktist (joonis 30, nr 2) ja liigu ümber rinnalõhikujoone parema hõlma vasakpoolsesse ülemisse punkti 2a (joonisel 30 punktiiriga märgitud ala).

Joonis 30: Lihtpiluridade teostamine suund

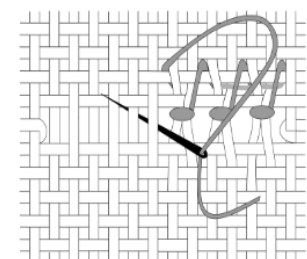
Joonisel 32 ja 33 on näidatud, et lihtpilu koosneb kahest pistest ning antud pilurea puhul jääb lihtpilupiste pea (lõimerühmi kokkutõmbav sõlmeke) väljatõmmatud lõimelõnga reale ning üheks osaks põimpilutikandiks. Grupeeri lõngu kahe kaupa ning jälgi, et piste pikkuseks on 1 mm. Pistet teosta liikudes paremalt vasakule.

Joonis 31: Lõnga kinnitamine

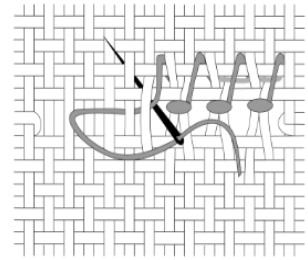
Tikkimise alustamiseks kinnita lõng kanga paremale poole ühe lõimelõnga kõrgusele pilujoone peale ning too nõel pilurea algusesse kahe riidelõnga sügavuselt riide paremale poolele (joonis 31).

Võta kaks riidelõnga suunaga paremalt vasakule. Tõmba nõel nende tagant välja, pinguta tikkimislõng vastu riideserva (joonis 32).

Joonis 32: Lihtpilupiste I rea esimene piste

Võta sama lõngarühm teistkordselt nõelale suunaga paremalt vasakule, too nõel välja rühmalõnga kõrvalt kahe riidelõnga sügavuselt ning tõmba riidest välja (joonis 33). Pinguta tikkimislõnga, et riidelõngad tõmbuksid koomale.

Joonis 33: Lihtpilupiste I rea teine piste

Jätka pistete tegemist rea lõpuni kuni moodustub mustriale tikkimiseks vajalik tulpade arv –225 (12,5 x 18). Vajadusel haruta lõnga kangast veel välja.

Kui on vajalik arv tulpasid tehtud, peida lõimelõngad ka pilutikandi alumistes nurgapunktides (joonis 30, nr 4, 3a) kanga sisse (joonis 29).

Edasi liigu lihtpilupiste reaga lõhikujoone all risti teise välja tõmmatud lõngani (joonis 30, nr 3a ja nr 4 vahe). Antud kohas lõimelõngu välja tõmmatud ei ole.

Foto 12: Lõhiku alumine lihtpilupisterida

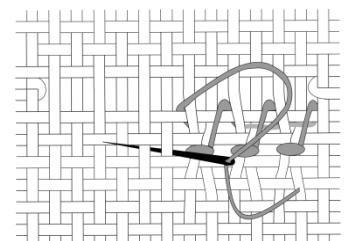
Rinnalõhiku all risti tehtava lihtpilupiste reas grupeeri kolm riidelõnga ning pisterea laius on kaks riidelõnga (foto 12).

Vajalik arv pisteid tehtud, keera töö 90 kraadi ning liigu lihtpilu reaga sarnaselt eelmise serva pilutikandi pistetele (joonis 32 ja 33) mööda lõimejooni üles (joonis 30, nr 2a).

Järgmist lihtpilurida alusta vasaku hõlma vasakust ülemisest punktist (joonis 30, nr 3). Kontrolli, et alustad tikkimist samade lõimegruppide kaupa, mis esimesel lihtpilu pistereal.

Peida lõng kanga pahemale poole ühe lõimelõnga sügavusele pilujoone alla ning too nõel pilurea alguses välja kanga paremale poolele (joonis 31).

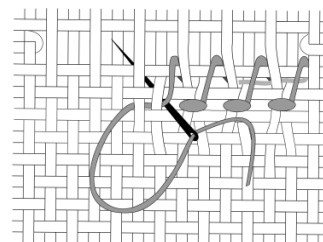
Antud särgil lihtpilu pisterea tegemiseks eraldi lõime välja tõmmatud ei ole, on ainult põimpilu ääre lõimed.

Joonis 34: Lihtpilupiste II rea esimene piste

Võta nõelale kahe riidelõnga sügavuselt kaks riidelõnga suunaga paremalt vasakule, tõmba nõel nende tagant välja, pinguta tikkimislõng vastu riideserva (joonis 34).

Võta sama lõngarühm teistkordselt nõelale suunaga paremalt vasakule, too nõel välja riidmalõnga kõrvalt kahe riidelõnga sügavuselt ning tõmba riidest välja pilujoone serva lõnga realt (joonis 35).

Joonis 35: Lihtpilupiste II rea teine piste

Keera tööd 90 kraadi ning piluta lihtpilupistetega kuni varem pilutatud jooneni pingutades kahe lõnga asemel kokku kolme lõnga (joonis 30, foto 13, nr 3a). Tikkimislõnga otsa võid peita pahemale poole lihtpilupisterea sisse.

Foto 13: Lihtpilupisterea lõhikujoone all

Jätka tööd parema hõlma alumisest punktist (joonis 30, nr 4), jätkates varem tikitud pilujoone tikkimist kolme lõnga kaupa. Keera töö 90 kraadi ning jätkka pilutamist kuni ülemise pilujoone punktini (joonis 30, nr 4a) kasutades vasaku hõlma välimise lihtpilurea töövõtteid ja kahe lõime kaupa edasiliikumist (joonis 34 ja 35).

Foto 14: Lihtpilupistereidest raam

Nüüd on valmis lihtpiluridadest moodustunud raam (foto 14).

3.3.5. Põimpiluridade tikkimiseks ettevalmistamine

Võta kätte töö pahem pool ning eemalda põimpilu tikandi jaoks lihtpiluridade vahel olevad lõngad, selleks tõmba nõelaga pilutikandi koha otsast 3 cm kauguselt aasake ning lõika see läbi ning haruta nõela abil pilujoone otsaservani, korda sama ka teisel pool 3 cm kaugusel pilutikandi servas. Pika tikandi puhul eemalda kangasse jäänud vahelõngad jupi kaupa. Korda tegevust kuni kõik ebavajalikud lõimed on eemaldatud.

Foto 15: Riidelõngade peitmine kangasse

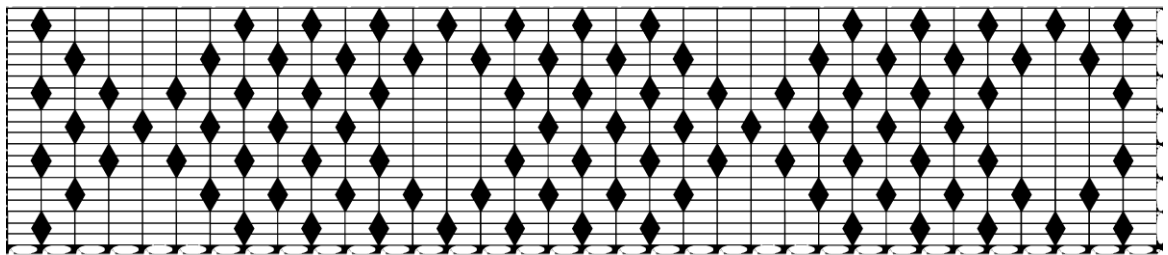
Ülemised riidelõnga otsad pista 5 mm ulatuses kanga sisse (joonis 31, foto 15) ning ülejäänud osa lõika ära.

Alumised väljatõmmatud lõimelõnga otsad peida lihtpilupiste rea pahema poole sisse (foto 16). Lihtpilu ridade tikkimise tulemusena on moodustunud põimimiseks eraldatud kahelõngalised lõimerühmad (fotod 15 ja 16).

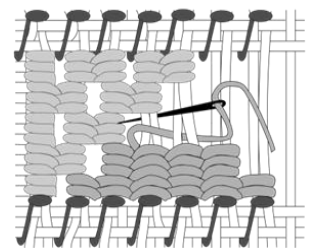
Foto 16: Lõimede peitmine lihtpilurea sisse

3.3.6. Põimpilu tikkimine

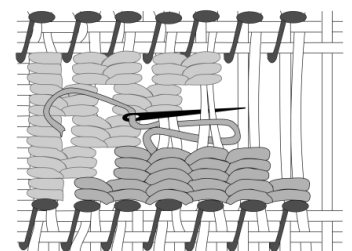
Joonis 36: Põimpilu mustriskeem

Keera töö parem pool ette ning alusta põimpilu tikkimist vasaku hõlma ülemise serva sisemisest nurgast (joonis 30, nr 2) ning mustriskeemi (joonis 36) vasakust servast.

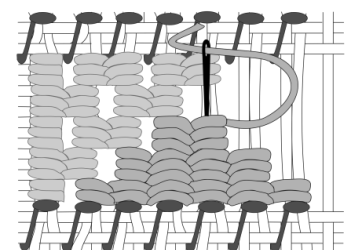
Joonis 37: Põimpilu põimimise esimene piste

Põimpilutikandi serva (lahtilõigatud lõimede peidetud otsa) eraldi ületehtud ei ole, vaid on alustatud pilutamist mustri järgi. Põimpilu on põimpistetega (joonis 37, 38) õmmeldud pilu ning selle muster kujuneb mitmes reas üksteise järel ritta põimitud tulpadest.

Joonis 38: Põimpilu põimimise teine piste

Esmalt on mustris põimitud diagonaalselt nihutatud põimpiste tulbad (joonis 37, 38 heledam osa). Ühelt diagonaalselt põimitud tulpade realt üleminek teisele toimub piluservas lihtpilu pisterea pahema poole rea sees. Jätka mustri järgi (kolmnurgad ja rombid, vastav arv tulpasid) põimimist jälgides põimerühmade liikumise loogikat.

Joonis 39: Põimpilu lõpetamine

Põimpilu lõpetamiseks tõmba nõela abil lõng põimpilutulba sisse (joonis 39). Lõnga jätkamiseks peida vana ots põimpilu sisse ning alustad ka uue lõnga peitmisest.

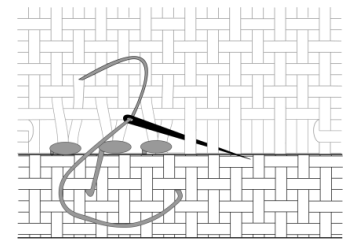
3.3.7. Rinnalõhiku pilupalistuse tegemine

Rinnalõhiku tegemiseks tee sisselõige kahe pilutikandi vahele mööda lõimelõnga nii kaugele, et see ulatub rinnalõhendiku all olevast lihtpilureast kuni 10 mm ülespoole (foto, 17).

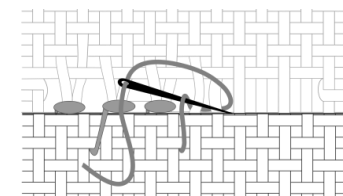
Foto 17: Rinnalõhendiku joon

Pilupalistuseks pööra ette töö pahem pool. Keera servad kahekordselt tagasi ning kinnita järgnevate pistetega palistus kanga külge.

Joonis 40: Ülepiste pilupalistuse esimene piste

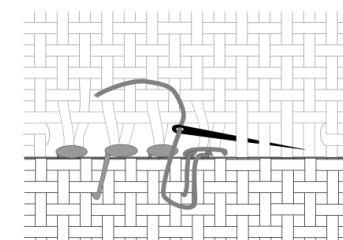
Palistuse kinnitamiseks võta nõelale kaks riidelõnga suunaga vasakult paremale, tõmba nõel nende tagant välja ning pinguta tikkimislõng vastu riideserva (joonis 40).

Joonis 41: Ülepiste pilupalistuse teine piste

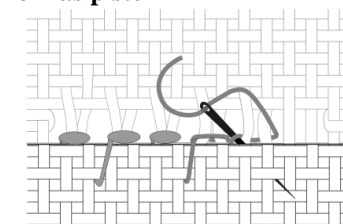
Alusta lihtpilupiste liigutust haarates tikkimislõng nõelale ja liikudes nõelaga pealiskanga ja palistuse vahele palistusest läbi tulemata (joonis 41). Pinguta lõng vastu palistuse serva.

Liigu kaks riidelõnga paremale ning pista nõel vasakult paremale ning võta kaks riidelõnga nõelale (joonis 42) ning too lõng välja ja pinguta lõnga.

Joonis 42: Ülepiste pilupalistuse kolmas piste

Pista nõel vasakult paremale tikkimislõnga tagant pealiskanga ja pilupalistuse vahele ning too nõel välja kahe riidelõnga kauguselt ning kahe riidelõnga sügavuselt (joonis 43).

Joonis 43: Ülepiste pilupalistuse kolmas piste

Rinnalõhiku kaareosa on kinnitatud tavalise palistus pistega.

3.3.8. Krae pilutikandi teostamine

Püstkrae on ilustatud *ristikute ja kõverikkudega* ning nende keskel servast 8 mm kaugusel on 3 mm laiune pilutikand, mille

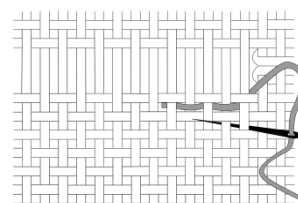

Foto 18: ERM 1818 Krae (foto muis.ee)

moodustavad kahepoolne lihtpilu, lihtpilupiste ja mähkpilupiste kombinatsioon.

Eemalda pilujooneks kaks lõime ja peida lõime otsad kangasse.

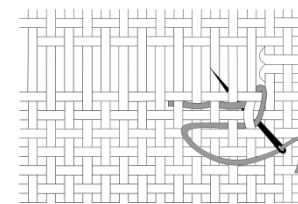
Kinnita niit kanga paremale poole ühe lõimelõnga kõrgusele pilujoone alla ning too nõel pilurea algusesse riide paremale poolele.

Liigu nõelaga paremalt vasakule võttes nõelale kahe koelõnga sügavuselt kaks lõimelõnga ning too nõel rühmalõnga kõrvalt välja (joonis 44).

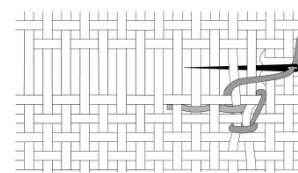
Joonis 44: Kombineeritud piste I esimene piste

Võta nõelale samad kaks koelõnga suunaga paremalt vasakule. Too nõel tagasi pilujoone serva ning tõmba nõel kahe rühmalõnga tagant välja. Pinguta tikkimislõng vastu riidet (joonis 45).

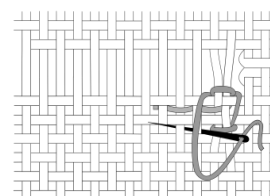
Joonis 45: Kombineeritud piste I teine piste

Võta sama lõngarühm kolmandat korda nõelale suunaga paremalt vasakule ja too nõel rühmalõnga kõrvalt vasakult välja (joonis 46). Pinguta tikkimislõnga, et lõngarühmad tõmbuksid koomale.

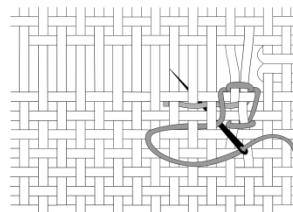
Joonis 46: Kombineeritud piste I kolmas piste

Võta nõelale kaks järgmist lõimelõnga kahe riidelõnga sügavuselt suunaga paremalt vasakule ja tõmba nõel nende tagant välja, pinguta tikkimislõng vastu riidet (joonis 47).

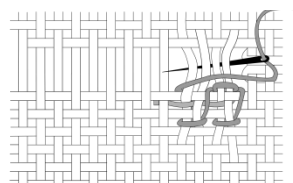
Joonis 47: Kombineeritud piste I neljas piste

Pista nõel samade riidelõngade tagant suunaga paremalt vasakule pilujoone serva ning too nõel nende tagant välja, pinguta tikkimislõng vastu pilujoone serva (joonis 48).

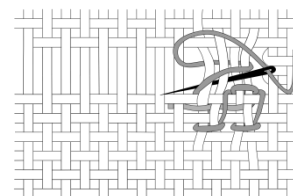
Edasi liigu nelja lõnga kaupa tagasi, suunaga vasakult paremale ning pista nõel suunaga paremalt vasakule rühmitatud lõngade taha ning too nõel lõngarühma kõrvalt välja (joonis 49). Pinguta tikkimislõngu, et riidelõngad tõmbuksid koomale.

Joonis 48: Kombineeritud piste I viies piste

Vii nõel kaks riidelõnga tagasi ja pista lõngarühma keskelt suunaga paremalt vasakule, haarates vaid kahte riidelõnga ning tuues nõel koomale tõmmatud lõngarühma kõrvalt välja (joonis 50). Pinguta tikkimislõnga.

Joonis 49: Kombineeritud piste I kuues piste

Korda pistete tegemist krae teise servani.

Joonis 50: Kombineeritud piste I seitsmes piste

KOKKUVÕTE

Käesoleva lõputöö eesmärk oli anda ülevaade 16. sajandi kuni 20. sajandi perioodi mustrite ja valmistamise õpetuste leviku kohta, kirjeldada Mulgimaal 18. sajandi lõpust kuni 20. sajandi alguseni tehtud särkidel pilutikandi valmistamise tehnoloogiat ning koostada kümnel Halliste kihelkonna särgil olevate pilutikandite teostamiseks õpetused ja originaalile sarnased näidised särkide kaupa.

Käesolevas töös on kasutatud uurimisobjektidena kolme Viljandi Muuseumis, ühte Eesti Ajaloomuuseumis ja 12 Eesti Rahva Muuseumis olevat pilutikandiga kaunistatud särki. Peatähelepanu oli suunatud pilutikandi tehnoloogiaga seotud detailidele - valmistamise materjal ja värv, kanga koetihedus, pilutikandi asukoht, tikandi mõõtmed, pistete kasutamine ja kombineerimine, serva viimistlus, mustrikordade arv, lõimede grupeerimine jne.

Lisaks tehnoloogiale puudutas uurimine ka mustrite ja tehniliste oskuste õpetuste levikut. Selle teema kokkuvõtteks võib tõdeda, et pilutikandi mustrid ja tehniliste oskuste õpetused levisid keskajal tsunfti- ja kloostritöökodades meistrilt sellile. 16. sajandil hakkasid levima mustriraamatud ning trükitehnika areng suurendas mustrite ja pilutikandi õpetuste levikut. 17. sajandi teisel veerandil hakkas mustriraamatute hulk vähenema, asendudes 18. sajandi lõpul, eriti aga 19. sajandi algul juba valdavalt mitmesuguste pedagoogiliste käsitööõpikute, perioodiliste käsitööajakirjade ja mustrilehtedega. Samuti võime öelda, et nõelatöö mustrite kui õpetuste edaspidist arengut mõjutasid nii õmblusmasina tulek kui ka liikumisvahendite ja odavate reisimisvõimaluste tekkimine.

Meie talupojakultuuris anti käsitöö oskusi edasi põlvest põlve. Tegijalt tegijale edasi andes mustrid pidevalt teisesid. 19. sajandil hakkas Eestis levima saksakeelne käsitööalane kirjandus ning mustriraamatud. Koos tehnoloogia arenguga hakkas isevalmistamine tänu vabrikukangastele vähenema, kuid 1900. algaastatel tõusis aktiivse propaganda tulemusena rahvuslik käsitööstiil uuesti ausse.

Viimase viiekümne aasta jooksul on välja antud pilutikandipisteid tegema juhendavaid raamatuid umbes kaksteist, millele lisanduvad ajakirjades Käsitööalbum, Käsitööleht ja Ilutegija ilmunud õpetused ja tutvustused pilutikandi tehnoloogiast ning artikleid

pilutikandi tegemiseks leiame eelmise sajandi alguses välja antud ajakirjadest Taluperenaine ning Käsitööleht. Meie talupojakultuuris kasutatud pilutikandipistete tulemuste võrdlemine trükistes ilmunud õpetustega osutus põnevaks ettevõtmiseks.

Uurimistulemustele toetudes võin väita, et mulgi särkide kanga koetihedus jääb 10-l sentimeetril 140–270 lõnga vahele ning tikkimise pistete teostamiseks on kasutatud kangaga sama tooni linast lõnga ning kahel punast linast maagelõnga (ERM 561:183, VM 9254 E 596) ning peenemate kangastega särkide puhul on kasutatud peenemat kahekordset ning koredama kangaga särkide pilutikandites leiame jämedamat kahekordset linast lõnga.

Uuritavatel särkidel on kokku kasutatud kuut erinevat pistevõtet: lihtpilu-, kahepoolne lihtpilu, põimpilu-, mähk-, siksak-sõlm- ja aedpistet ning nelja erinevat pilupalistuse viisi: lühipiste, pikkpiste, ülepiste ja kahepoolsepiste palistusi. Ajaloolisi esemeid ja pilutikandialast kirjandust uurides selgus, et näiteks lihtpilupiste visuaalne pilt kanga paremalt poolt võib esineda viiel erineval moel. Mulgimaal särkide pilutikandi teostamiseks on kasutatud kahte erinevat lihtpilupistet ning nende õpetusi võib leida 12-st raamatust vaid kolmes. Seega on eraldi juhendite koostamine meie rahvarõiva esemete valmistamiseks igati põhjendatud.

Olles praktiliselt kõigi valmissee võetud särkide tikandid läbi kogenud, püüdsin tuvastada lisaks pistete viisile ja järjekorrale ka seda, kas tikandid on teostatud kanga parema või pahemal poolel. Lihtpilu puhul leidsin, et neid on minu arvates teostatud kanga paremalt poolt. Põimpilu puhul seda tuvastada võimalik ei olnud ja oma kogemusele toetudes soovitan põimpilu tikkida kanga pahemalt poolt (tulemus kenam), kuid põimpilutikandi otsaservades kanga paremalt poolt.

Lisaks kahepoolsele lihtpilupistele ja siksak-sõlmpilule on uuritavatel särkidel kolm erinevate pistetega kombineeritud pilupistet. Leidsin end olukorrast, et neile kombinatsioonidele nimetused anda, tuleks tekitada arutelud. Töös olen lahendanud olukorra neid lihtsalt nummerdades.

Algandmete tabelist (Lisa 2.2) näeme, et pilupistete tegemiseks rühmitati domineerivalt rinnalõhiku servas kaks lõime, teistel särgi osadel enamasti grupeeriti kolm või neli lõime. Tänapäeval pilutades sõltub rühmitatavate lõngade arv kanga valikust (lõime- ja

koelõngade jämedusest). Leian, et oluline on täna tikandeid järgi tehes jälgida eeskuju esemele tehtud mustri suurust.

Kirjandust läbi töötades, võin kokkuvõtlikult tõdeda, et enamik pisteid on küll poole sajandi jooksul ilmunud kirjandusest leitavad, kuid nende otsimine ise nõuab kannatlikkust. Loodan oma juhenditega lihtsustada rahvarõiva- ja üldisemalt tikkimishuviliste teekonda, mis tegelikkuses nõuab rohkesti aega ja kannatlikkust.

Valminud 10 juhendit on esitletud füüsiliselt otse retsensendile ja kaitsmiskomisjonile ning avaldan juba ette tänu tehtavate tähelepanekute eest, mille põhjal näidisjuhendeid täiendada. Kuna olen enda südameasjaks võtnud pilutikandi populariseerimise, siis jätkan sellealast tegevust ka edaspidi – pikaajalises perspektiivis on pilutikandi kohta veebilehe loomine.

KASUTATUD ALLIKAD

Kasutatud kirjandus:

Branden, B. 2004. *Tikkimispistete piibel*. Tallinn: Sinisukk.

Häkkinen, E. 1924. *Naiskäsitööd. Alg-, keskkoolide ja seminaride õpperaamat*. Tallinn: Eesti Kirjastus Ühisus.

Jackson, E. 1900. *History of hand-made lace : dealing with the origin of lace, the growth of the great lace centres, the mode of manufacture, the methods of distinguishing and the care of various kinds of lace*. London, New York: L. Upcott Gill ; Charles Scribner's Sons.

<http://maca.contentdm.oclc.org/cdm/compoundobject/collection/p16245coll1/id/46135/rec/1> (10.03.2019).

Gunnars, A. 2006. *Tikkimine ja pisted*. Tallinn: Varrak.

Kangalaski, E. 1983. *Tsunftivälistest käsitöolistest Lõuna-Eesti linnades 18.sajandil ja 19 sajandi esimesel poolel*. Kog: Etnograafiamuuseumi aastaraamat XXXIII. Tallin: „Valgus“, lk 81-91.

Kivistik, V. 1980. **Pilutikand**. Tallinn: „Valgus“.

Koger, H. 2014. *Pitsilised tikandid*. Tallinn: OÜ Hea Lugu.

Kuigo, E. 1969. Naiste särkide kaunistused Eestis XIX sajandil. Kog: Etnograafiamuuseumi aastaraamat XXIV. Tallinn: „Valgus“ lk 75-121.

Kuigo, E. 1972. *Lilltikandist eesti rahvakunstis 19. saj. lõpul ja 20. saj. Algupoolel*. Kog: Etnograafiamuuseumi aastaraamat XXVI. Tallinn: „Valgus“, lk 119

Kull, T. 2014. *Rahvarõivaid Vooremaa veerelt*. Jõgeva: Jõgevamaa Koostöökoda.

Kurrik, H. 1938. *Eesti rahvarõivad*. Tartu: Sihtasutus Eesti Rahva Muuseumi Kirjastus.

Kõivupuu, M. 2018. *Pärandikirju I - Kultuuripärand kui identiteedi ja ühismälu ehi(tus)skivi*. Sirp, 19.01. <https://www.sirp.ee/s1-artiklid/varamu/parandikirju-i-kultuuriparand-kui-identiteedi-ja-uhismalu-ehituskivi/> (10.02.2019).

Kõverik, R. 2018. *Pilutikand Viljandimaa rahvarõivastel*. [Seminaritöö].

Tartu Ülikooli Viljandi kultuuriakadeemia. Rahvusliku käsitöö osakond. Viljandi.

- Künnapuu, E.** 1940. *Naiskäsitöö talus. Praktiline tööjuhhis maanoortele organisatsiooni tüdrukutele*. Tallinn: Põllutöökola väljaanne.
- Laanpere, L., Raidla, H.** 1989. *Tikkimine*. Tallinn: „Valgus“.
- Linnus, H.** 1960. *Tikkimine*. Tallinn: Eesti NSV Kunst.
- Linnus, J.** 1976. *Maakäsitööliste pere Eestis 18. Sajandil*. Kog: Etnograafiamuuseumi aastaraamat XXIV. Tallinn: „Valgus“, lk 213- 230.
- Nõu, S.** 2014. *Tikkimine*. Kog: Eesti käsitöö raamat. Tallinn: Pegasus, lk 159-223.
- Palliser, B.** 1875. *History of lace*. London: Sampson Low, Marston, Low, & Searle
<https://archive.org/details/historyoflace1875pall>
- Pink, A., Teder, K.** 2015, *Tikkimine. Väike rahvarõivaõpetus*. Türi: Saara Kirjastus.
- Pilu.*1929. Taluperenaine. Nr.6. Tartu: Akadeemiline Põllumajanduslik Selts, lk.191-192.
- Pilu.*1929. Taluperenaine. Nr.7. Tartu: Akadeemiline Põllumajanduslik Selts, lk.224.
- Reemann, V.** 2009. *Kiri, muster, ornament*. Tartu-Tallinn:Eesti Rahva Muuseum ja Eesti Rahvakunsti ja Käsitöö Liit.
- Reinup, K.** 2013. *Sinu kord tikkida*. Tallinn: Agitaator.
- Soone, O.** 1988. *Tikime*. Tallinn: “Valgus“
- Sõerd, M.** 1932. Rajagem teed naiste käsitöö arengule! Käsitööleht 7/8. Tallinn: Kirjastaja: Ross, M., lk 148.
- Teras, L.** 2016. Rahvuslik stiil käsitöös aastatel 1887–1940 ilmunud naiste- ja käsitööajakirjade põhjal. Kog: Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat 59, lk 42-55.
Tikkimine 2007. Tallinn: Varrak.
- Viies, A.** 1987. Eesti rahvakunsti avastamine 20. sajandi algul. KOGUDE TEATMIK, Artiklid 1985. Tallinn: ENSV Kultuuriministeerium, ENSV Riiklik Kunstimuuseum, lk 3-18.
- Vunder, E.** 1992. *Eesti rahvapärane taimornament tikandis*. Tallinn: Kirjastus KUNST.
- Vunder, E.** 1993. *Renessansi mustiraaamatud ja Eesti rahvakunst*. Kog: Muunduv rahvakultuur. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia, Ajaloo Instituut. Lk 91-131.
- Üprus, H.** 1969. *Eesti rahvakunst kunstiajaloo aspektist*. Kog: Etnograafiamuuseumi aastaraamat XXIV, Tallinn:“Valgus“, lk 7-40.

Webb, M. 2007. *Tikkimispisted*. Tallinn: Sinisukk.

Wilson, L. B. 1910. *Priscilla Italian Cutwork Book*. Boston: The Priscilla Publishing Company. <http://www.antiquepatternlibrary.org/html/warm/B-JA044.htm> (08.04.2019)

Kihelkondade kaart valminud: <http://www.folklore.ee/moistatused/kaardimasin/index.php>

Kasutatud andmebaasid:

MUIS. 2019. Eesti Muuseumide Infosüsteem. <https://www.muis.ee/> (2.05.2019).

Esemelised allikad:

Halliste meeste särgid:

ERM A 509:5007

ERM 1779

ERM 1818

Halliste naiste särgid

AM 15519 E 1095

ERM A 447:270

ERM A 509:5006

ERM A 627:89

ERM 4124

ERM 5049

ERM 19350

Helme mehe särk

VM 9254 E 596

Paistu mehe särk

ERM A 509:5029

Paistu naise särk

ERM A 561:183

Tarvastu meeste särgid

ERM A 553:61

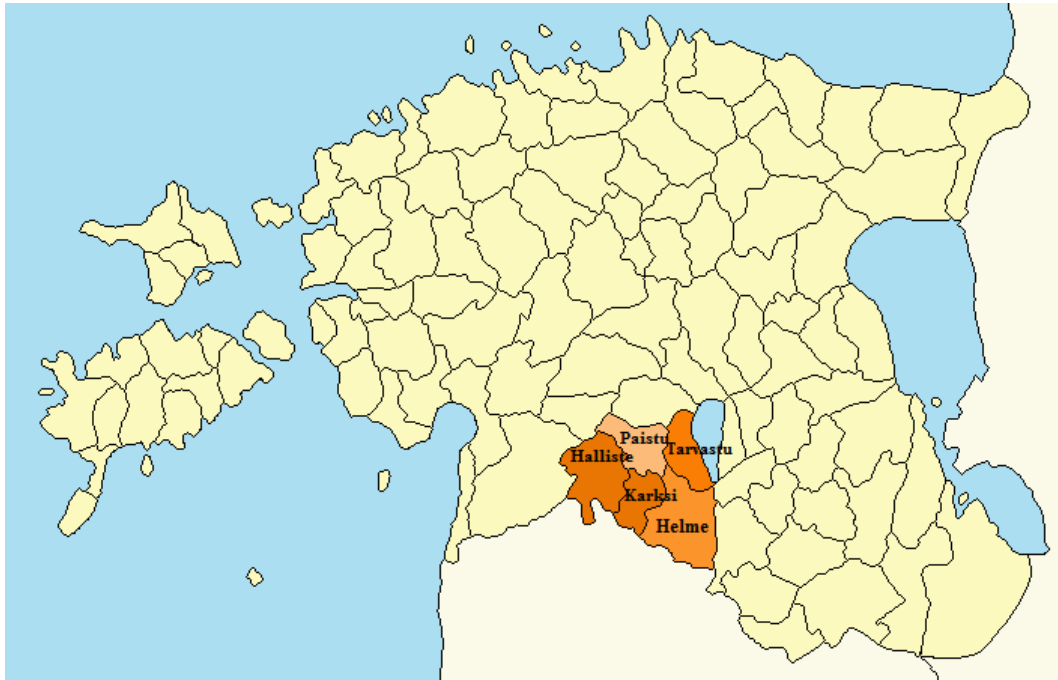
VM 8984 E 416

Tarvastu naisesärgi osad: värvlid, krae

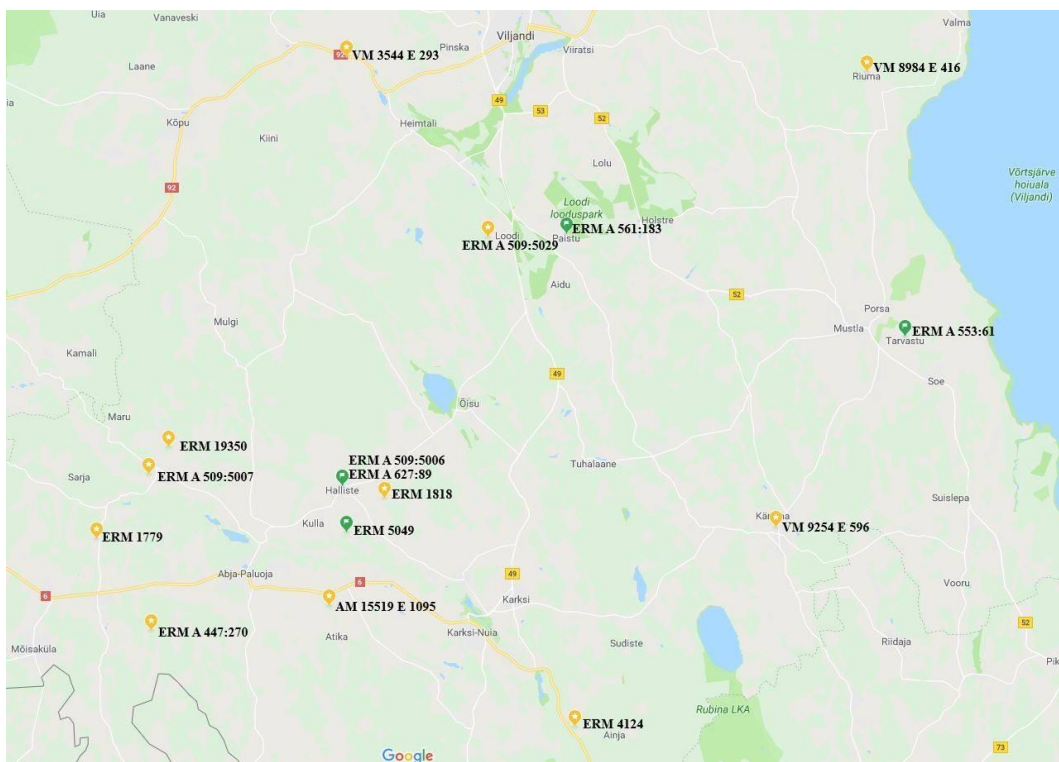
VM 3544 E 293

LISAD

Lisa 1. Kaartid

Joonis 51 . Mulgimaa kihelkonnad

Joonis 52. Esemete valmistamise või üleandmise asukohad (📍 täpne, 🌿 umbkaudne)

Lisa 2. Tabelid

2.1. Esemete valmistamise või üleandmise asukohad ja legendid

Eseme nimetus	Valmistamise või üleandmise asukoht	Legend
Halliste mehe särk ERM A 509:5007	üleandja: Jaan Lohk Halliste; Vana-Kariste vald, Jusaare talu	Üle antud Eesti Kunstimuuseumi poolt 1941. aastal, registreeritud ERMis 1942. aastal.
Halliste mehe särk ERM 1779	üleandja: Ann Mikk Halliste; Laatre vald, Sambla karjamõis	
Halliste mehe särk ERM 1818	üleandja: Mari Nirk Halliste; Vana-Pornuse vald, Tõsta talu	
Halliste naise särk AM 15519 E 1095	Valmistatud: Abja mõisa Mõnši karjamõis Eseme annetas Meeta Suga (Abja-Paluoja Koidu tn.)	Kuulunud Mari Londile (1846 - 1939), Abja mõisa Mõnši karjamõisa moonakale, kes valmistas särgi umbes 14. aastasena.
Halliste naise särk ERM A 447:270	valmistaja: Tiina Pärna Halliste; Abja vald, Rootsi talu üleandja: Leena Kulbok Halliste; Abja vald, Ärna talu	Narva Linnamuuseumi poolt ERM-ile üleantud Tallinna Eesti Kunstimuuseumi deposiit.
Halliste naise särk ERM A 509:5006	Halliste	Üle antud Eesti Kunstimuuseumi poolt 1941. aastal, registreeritud ERMis 1942. aastal.
Halliste naise särk ERM A 627:89	kasutaja/omanik: Ann Koop Halliste üleandja: Anna Oissar Tartu	"Selline aine polnud iga päev seljas, vaid pidulikemal juhtudel." "Särki valmistas kinkija vanaemale (Ann Koop) üks sauniku naine, kellele anti talust selle eest mooni."
Halliste naise särk ERM 4124	valmistamine: Halliste; Vana-Karksi vald üleandja: Hans Tõrvand Karksi; Tindi talu	
Halliste naise särk ERM 5049	Halliste khk. Vana-Pornuse vald.	
Halliste naise särk ERM 19350	Valmistatud: Halliste, Vana-Kariste vald, Liplapi talu üleandja: Anna Oissaar Eesti Tallinn; tänav Vana-Tartu maantee (1915 a.)	"Särki peal kanti punast vööd. Üleriideks oli suvel valge rüüd. Tehti ... seal pool nii peenikest linast lõnga, et veel praegust masina peal õmblemiseks kõlbab. Üleüldine nähtus -

		Viljandi pool on, et mida ... seda peenem oli särk või riie. Särgi augu järele hüüti teda "poolrattaks". Annetaja Anna Oissaar on loomaarst Robinsoni õde
Helme mehe särk VM 9254 E 596	Valmistamiskoht: Viljandimaa; Helme kihelkond, Kärstna mõis Saadud: Anna Kurrik, Halliste, Risti alevik, 1962. aastal	Valmistamisaeg: vanuseks 1962.a nimetatud 150 aastat. Kandis müüja vana-vanaisa.
Paistu mehe särk ERM A 509:5029	üleandja: Jüri Aadam Paistu; Loodi vald, Taalri talu, (1924 a.)	Üle antud Eesti Kunstimuuseumi poolt 1941. aastal, registreeritud ERMis 1942. aastal. „Ame kinkija, kes 48 aastat vana on, seletas, et ames tema sugukonna kolmandast põlvest pärit on.“
Paistu naise särk ERM A 561:183	valmistaja: Melanie Sova Paistu kogutud: 1957 a.	
Tarvastu mehe särk ERM A 553:61	Tarvastu kogutud: 1952 a.	
Tarvastu mehe särk VM 8984 E 416	Valmistamiskoht: Tarvastu kihelkond, Tarvastu vald, Riiuma küla. Valmistaja: Ann Kuusk või tema ema. Saadud: Elisabet Tibar, eluk Viljandi, Kungla tn. 17. 01.08.1958. (eesti)	
Tarvastu naisesärgi osad: värvlid, krae VM 3544 E 293	Valmistamiskoht: Tarvastu khk. Saadud: Ella Piir, eluk. Puiatu vald., Laiakivi talu, 12.11.1931. (eesti)	

2.2. Algandmete tabel

Jrk nr	Eseme nimetus Inventari nr.	Oletatav valmistamise aastaarv	Valmistamise materjal ja värvi- kasutus	Kanga koetihedus	Pilutikandi asukoht ja tikandi mõõtmed ja kombineerimine, serserva viimistlus, mustri kordade arv	Lõimede grupeeri- mine ja põimpilu keerdude arv:	Tikandi ühe mustrikorra andmed
1	Halliste mehe särk ERM 1818	1850	Linane, valge	↑ 190/10 cm ↔ 180/10 cm	Rinnalõhik – 12 m x 280 mm rattakiri: Ülepistega pilupalistus (2 mm), lihtpilu I (1 mm), põimpilu (10 mm), lihtpilu I (1 mm). Tikandi serv : alumine ületehtud lihtpilupistega ja siis pimpilupistega alustatud mustrit, ülemine põimpilupistega vastavalt mustrile. Tikandi mustrid ei ole paralleelsed. Mustri kordusi: 12,5	Lõim.: 2 Keerde: 2 – 3	Mustri pikkus: 23 mm Read: 9 (1+7+1) Tulbad: 18
					Krael – 3 mm x 290 mm pilutikand Kombineeritud pilu I(2 mm): kahepoolne lihtpilu, lihtpilu, mähkpilu.	Lõim: 2	Mustri pikkus: 2 mm Read: 1
2	Halliste mehe särk ERM 1779	Enne 1911	Linane , valge	↑ 180/10 cm ↔ 160/10 cm	Krael – 4 mm x 380 mm pilutikand: Lihtpilu I (2 mm), lihtpilu I(2 mm).	Lõim: 3	Mustri pikkus: 2 mm Read: 2 (1+1)
3	Halliste mehe särk ERM A 509:5007	umbes 1850	Linane, Valge	↑ 190/10 cm ↔ 220/10 cm	Krael – 3 mm x 344 mm pilutikand: Lihtpilu I (1 mm), kombineeritud II:		Mustri pikkus:

					aedpistepilu ja sõlmnarmapiste kombinatsioon (2 mm). 1 mm x 344 mm pilutikand: Sõlm-siksakpilu		2 mm Read: 2 (1+1)
4	Halliste naise särk AM 15519 E 1095	1860	Linane, valge	↑ 150/10 cm ↔ 190/10 cm	Rinnalõhik – 11 x 380 mm rattakiri : Lühipistega pilupalistus (2 mm), lihtpilu I (1 mm), põimpilu (9 mm), lihtpilu I (1 mm). Tikandi serv tehtud üle lihtpilu pistega ning põmitud üle põimpilupistega, mis alustab seb mustrit. Mustri kordusi: 23 Tikandi mustrid paralleelsed.	Lõim.: 2 või 3 Keerde: 2 – 3	Mustri pikkus: 17 mm Read: 11 (1+9+1) Tulbad: 14
5	Halliste naise särk ERM A 447:270	1823	Linane, valge	↑ 160/10 cm ↔ 200/10 cm	Rinnalõhik – 8 x 370 mm rattakiri : Läbipiste pilupalistus (2mm), lihtpilu II (1mm), põimpilu (6 mm), lihtpilu II (1 mm). Tikandi serv tehtud üle põimpilu pistega, mis alustab mustrit. Mustri kordusi: 9 Tikandi mustrid ei ole paralleelsed.	Lõim.: 2 Keerde: 1 – 2	Mustri pikkus: 42 mm Read: 9 (1+7+1) Tulbad: 28
6	Halliste naise särk ERM A 509:5006	1900	Linane, valge	↑ 140/10 cm ↔ 190/10 cm	Rinnalõhik – 10 x 460 mm poolratta kiri: Pikapistega pilupalistus (2 mm), lihtpilu I (1 mm), põimpilu (8 mm), lihtpilu I (1 mm). Tikandi serv: põimpilu pistega vastavalt mustrile. Mustri kordusi: 15 Tikandi mustrid ei ole paralleelsed. Kaelakaarel seestpoolt tehtud ahelpiste rida.	Lõim.: 2 Keerde: 1 – 2	Mustri pikkus: 30 mm Read: 9 (1+7+1) Tulbad: 20
7	Halliste naise särk	pärast	Linane,	↑ 150/10 cm	Rinnalõhik – 9 x 490 mm poolratta kiri:	Lõim.:	Mustri

	ERM A 627:89	1822	valge	↔ 200/10 cm	<p>Lühipiste pilupalistus (2 mm), lihtpilu I (1 mm), põimpilu (6 mm), lihtpilu I (1 mm), lihtpilu I(1 mm).</p> <p>Rinnalõhiku all – lihtpilu I pisted 2 – 3 kaupa grupeeritud.</p> <p>Tikandi serv tehtud põimpilu pistega vastavalt mustriks.</p> <p>Mustri kordusi: 26</p> <p>Tikandi mustrid on paralleelsed.</p> <p>Kaelakaarel – ahelpiste tehtud seest poolt.</p>	<p>2</p> <p>Keerde: 3 – 4</p>	<p>pikkus: 17 mm</p> <p>Read: 7 (1+4+1+1)</p> <p>Tulbad: 14</p>
8	Halliste naise särk ERM 4124	umbes 1841	Linane, valge	<p>↑ 140/10 cm</p> <p>↔ 180/10 cm</p>	<p>Rinnalõhik – 9 x 510 mm poolratta kiri: Õmblus palistus (2 mm), lihtpilu I (1 mm), põimpilu (7 mm), lihtpilu I (1 mm).</p> <p>Rinnalõhiku all – lihtpilu I pisted 2 – 3 kaupa grupeeritud, ning teisel ringil testpidi peale tehtud.</p> <p>Kaelakaare üleval lihtpilu I pisted 2 – 3 grupeeritud.</p> <p>Tikandi serv tehtud lihtpilu I pistetega ning põimpilu pistega vastavalt mustriks.</p> <p>Mustri kordusi: 18,5</p> <p>Tikandi mustrid ei ole paralleelsed.</p> <p>Kaelakaarel – ahelpiste tehtud välisserva.</p>	<p>Lõim.: 2</p> <p>Keerde: 2 – 3</p>	<p>Mustri pikkus: 26 mm</p> <p>Read: 6 (1+4+1)</p> <p>Tulbad: 18</p>
9	Halliste naise särk ERM 5049	enne 1912	Linane, valge	<p>↑ 170/10 cm</p> <p>↔ 180/10 cm</p>	<p>Rinnalõhik – 12 x 410 mm rattakiri: Ülepiste pilupalistus (2mm), lihtpilu I (1 mm), põimpilu (10 mm), lihtpilu I (1 mm).</p> <p>Tikandi serv tehtud põimpilu pistetega vastavalt mustriks.</p> <p>Tikandi mustrid on kaelakaares paralleelsed, kuid all servas erinevad.</p> <p>Mustri kordusi: 17</p>	<p>Lõim.: 2</p> <p>Keerde: 3</p>	<p>Mustri pikkus: 24 mm</p> <p>Read: 9 (1+7+1)</p> <p>Tulbad: 18</p>

10	Halliste naise särk ERM 19350	umbes 1815	Linane, valge	↑ 140/10 cm ↔ 180/10 cm	<p>Rinnalõhk – 12 x 450 mm poolratta kiri: Lühipiste pilupalistus (3 mm), lihtpilu I (1 mm), põimpilu (9 mm), lihtpilu I (1mm), lihtpilu I(1 mm).</p> <p>Tikandi serv: põimpilu pistetega vastavalt mustriale.</p> <p>Mustri kordusi: 11,5</p> <p>Tikandi mustrid ei ole paralleelsed.</p> <p>Kaelakaarel ahelpiste läbi kahekordsepalistuse.</p>	Lõim.: 2 Keerde: 2 – 3	Mustri pikkus: 36 mm Read: 7 (1+4+1+1) Tulbad: 22
11	Helme mehe särk VM 9254 E 596	umbes 1812	Linane, puuvillan, valge ja punane maage- lõng	↑ 100/10 cm ↔ 160/10 cm	<p>Rinnalõhk – 48 x 350 mm pilutikand: Kahekordne palistus, kahepoolne lihtpilu (4 mm), kombineeritud pilupiste I: kahepoolne lihtpilu, mähkpilu ja lihtpilu I (6mm), põimpilu (28 mm), kombineeritud pilupiste I: kahepoolne lihtpilu, mähkpilu ja lihtpilu I(6 mm), kahepoolne lihtpilu (4 mm).</p> <p>Mustri kordusi: 11,5</p> <p>Tikandi mustrid ei ole paralleelsed.</p> <p>Tikandi serv: põimpilupistest vastavalt mustriale ning lihtpilu I pistega ületehtud.</p> <p>Lõhandikuserva tikandite all orisontaalis vars ja kastpistetikand.</p>	Lõim.: 2 Keerde: 3	Mustri pikkus: 42 mm Read: 9 (1+1+15+1 +1) Tulbad: 18
					<p>Varrukas – 29 mm täsrattakiri: Kahekorne palistus (4 mm), kahepoolne lihtpilu (4 mm), põimpilu (22 mm), lihtpilu I(3 mm).</p> <p>Tikandi serv: niidid kangasse aetud ning põimpilu pistest vastavalt mustriale.</p>	Lõim.: 4 Keerde: 3 – 4	Mustri pikkus: 20 mm Read: 9 (1+7+1) Tulbad: 6

					Allääres - 12 mm: Kahekordne palistus (5 mm), kahepoolne lihtpilu I (4 mm), kombineeritud pilu:kahepoolne lihtpilu, mähkpilupiste ja lihtpilu I (8 mm). Tikandi serv: lihtpilupiste ületehtud.	Lõim.: 4	Mustri pikkus: 7 mm Read: 2 (1+1) Tulbad: 2
12	Paistu mehe sark ERM 509:5029	enne 1924	Linane, valge	↑ 100/10 cm ↔ 140/10 cm	Rinnalõhik – 37 x 340 mm pilutikand: Pikapiste pilupalistus (3mm), lihtpilu I (2 mm), kombineeritud pilu I (4 mm), lihtpilu I (2 mm), põimpilu (20 mm), lihtpilu I (2 mm), lihtpilu I (2 mm), kombineeritud pilu I (4 mm), lihtpilu I (2 mm). Tikandi serv: lihtpilu I pistega ning siis üle tehtud põimpilupistega vastavalt mustrile. Mustri kordusi: 7,5 Tikandi mustrid on paralleelsed.	Lõim.: 2 Keerde: 4 – 5	Mustri pikkus: 25 mm Read: 15 (4+7+4) Tulbad: 22
					Rinnalõhendiku all – 90 x 14 mm pilutikand: Lihtpilu I(2 mm), lihtpilu I(2 mm), põimpilu (6 mm), lihtpilu I(2 mm), lihtpilu I(2 mm). Tikandi serv tehtud põimpilupistega vastavalt mustrile.	Lõim.: 3 Keerde: 4 – 5	Mustri pikkus: 5 mm Read: 6 (2+2+2) Tulbad: 4
					Krael – ülemine rida – 8 mm pilutikand lihtpilu I (2 mm), kombineeritud pilu I (4 mm), lihtpilu I (2 mm). alumine rida – 5 mm pilutikand lihtpilu I (2 mm), kombineeritud pilu (3 mm).	Lõim: 2	Mustri pikkus: 4 mm Read: 3 ja 2 (1+1+1),

						(1+1) Tulbad: 2
					Kaukal – 6 x 257 mm Pikapiste pilupalistus (3mm), lihtpilu I (2 mm), kombineeritud pilu I (4 mm).	Lõim: 2 Mustri pikkus: 4 mm Read: 2 (1+1) Tulbad: 2
					Varrukasuu – 10 mm pilutikand: Pikapiste pilupalistus (3mm), lihtpilu I (3 mm), kombineeritud pilu I (5 mm), lihtpilu I (2 mm).	Lõim: 3 Mustri pikkus: 4 mm Read: 3 (1+1+1) Tulbad: 2
					Varrukapära – 9 mm pilutikand Pikapiste pilupalistusega kinnitatud õmblusvaru (3mm), lihtpilu I (2 mm), kombineeritud pilu I (5 mm), lihtpilu I (2 mm).	Lõim: 3 Mustri pikkus: 4 mm Read: 3 (1+1+1) Tulbad: 2
					Alläär – 7 mm pilutikand Pikapiste pilupalistus (4mm), lihtpilu I (3 mm), kombineeritud pilu I (5mm).	Lõim: 3 Mustri pikkus:

							4 mm Read: 2 (1+1) Tulbad: 2
13	Paistu naise särk ERM A 561:183	umbes 1876	Linane, valge ja punane maagelõng	↑ 120/10 cm ↔ 140/10 cm	Rinnalõhik – 34 x 380 mm pilutikand: Pikapiste pilupalistus (4mm), lihtpilu I (2 mm), kombineeritud pilu I (4 mm), lihtpilu I (2 mm), põimpilu (18 mm), lihtpilu I (2 mm), lihtpilu I (2 mm), kombineeritud pilu I (4 mm). Tikandi serv: lihtpilu I pistega ületehtud (3 lõime grup.)ning siis põimpilupisted vastavalt muustrile. Mustri kordusi: 7 Tikandi muustrid on paralleelsed.	Lõim.: 2 Keerde: 3 – 4	Mustri pikkus: 50 mm Read: 15 (3+9+3) Tulbad: 30
14	Tarvastu mehe särk ERM A 553:61	-	Linane, valge	↑ 130/10 cm ↔ 180/10 cm	Rinnalõhik – 25 x 310 mm pilutikand: Lühpiste pilupalistus (4mm), lihtpilu I (2 mm), kombineeritud pilu III (8 mm), vahe (5 mm), lihtpilu I (2 mm), kombineeritud pilu I (8 mm). Tikandi serv: sämpistes ületehtud. Varukasuul sama laiusega (25mm) muster, mis rinnalõhikus.	Lõim.: 3	Mustri pikkus: 7 ja 4 mm Read: 2 + 2 Tulbad: 3 ja 2
15	Tarvastu mehe särk VM 8984 E 416	18. saj. lõpp	Linane, valge	↑ 110/10 cm ↔ 140/10 cm	Rinnalõhik – 62 mm x 430 mm pilutikand: Pikapiste pilupalistus (3 mm), lihtpilu I (2 mm), põimpilu (4 mm), 2x lihtpilu I (2 mm), põimpilu (42 mm), 2 xlihtpilu I (2 mm), põimpilu (4mm), 2 x lihtpilu I (2 mm). Tikandi serv: lihtpilupistega ületehtud Mustri kordusi: 7 Tikandi muustrid ei ole paralleelsed.	Lõim.: 2 Keerde: 2 – 3	Mustri pikkus: 61 mm Read: 28 (4+19+5) Tulbad: 32

					Rinnalõhiku all – 26 x 130 mm rattakiri: 2x lihtpilu I (3 mm), põimpilu (14 mm), 2x lihtpilu I (3 mm). Tikandi serv: lihtpilupistega ületehtud Mustri kordusi: 4,5	Lõim.: 4 Keerde: 3 – 4	Mustri pikkus: 27 mm Read: 11 (2+7+2) Tulbad: 14
					Kaugas – 11x 230 mm loogeline kiri: Pikapistega pilupalistus (4 mm), lihtpilu I (2 mm), põimpilu (7 mm), lihtpilu I (2 mm). Kanga koetihedus: ↑ 80/10 cm ↔ 100/10 cm	Lõim.: 2 Keerde: 2	Mustri pikkus: 18 mm Read: 5 (1+3+1) Tulbad: 6
					Krae - 2 mm: mähkpilu postikesed (2 mm).	Lõim.: 3 Keerde: 2	Mustri pikkus: 2 mm Read: 2 x1 Tulbad: 1
					Varrukasuu – 16 mm loogeline kiri: Pikapistega pilupalistus (3 mm), lihtpilu I (2 mm), põimpilu (9 mm), 2 x lihtpilu I (2 mm).	Lõim.: 3 Keerde: 3	Mustri pikkus: 2 mm Read: 7 (1+4+2) Tulbad: 1
					Varrukapära – 10 mm: Õmblusvaru kinnitatud pikapiste pilupistega (5 mm), lihtpilu I (3mm), siksak-sõlmpilu (4 mm), lihtpilu I (3mm).	Lõim.: 3	Mustri pikkus: 4mm Read: 4

							(1+2+1) Tulbad: 3
16	Tarvastu naisesärgi osad: värvid, krae VM 3544 E 293	enne 1870	Linane, valge	↓ 220/10 cm ↔ 270/10 cm	Krae – 7 mm mähkpistepilu. Värvel - 6 mm mähkpistepilu.	Lõim.: 6	Mustri pikkus: 5 mm Read: 3 Tulbad: 3

SUMMARY

Drawn work technologies used on Mulgimaa shirts: from the end of 18th century to the beginning on 20th century: Composing instructions for embroidery of Halliste parish shirts

The aim of this thesis was to give an overview of patterns and pattern instructions distribution from 16th century to 20th century, to describe the technology of drawn work on Mulgimaa shirts from 18th century to the beginning of 20th century and to compose drawn work instructions for 10 Halliste shirt's drawn work details and also to create samples of each shirt, similar to the original.

In my thesis I have used drawn work shirts in different museums: 3 in Viljandi Museum, 1 in Estonian Museum of History and 12 shirts in Estonian National Museum. My main attention was on the details of drawn work technology – color and material of the fabrics, fabric's weave density, location of the drawn work, measurements of drawn work, usage of stitches and their combinations, edge finishing, pattern repeats, grouping of threads etc.

In addition to the technology I've also explored how patterns and technical skills were distributed. As a summary we can say that the patterns and instructions of technical skills were distributed in Middle Ages through Craftsmen's Guilds and Monasteries, from a master to an apprentice. Since 16th century the pattern books started to spread and the development of printing techniques increased the distribution of patterns and drawn work instructions.

From 1625 the amount of pattern books started to decrease, replacing them in the end of 18th century and especially in the beginning of 19th century with various pedagogical handicraft textbooks, periodic craft magazines and pattern sheets. Also we can say that the development of needle work was affected by the invention of sewing machine and also availability of mobility equipment and cheap travel options.

In our peasant culture the handicraft skills were passed on from generation to generation. By passing on the patterns they were constantly changing. In the 19th century the handicrafts books and pattern books in German started to spread. With the development of technology handmade items began to decrease due to fabrics made in factories, but in beginning of 20th century as a result of active propaganda the national handicraft style reappeared.

Over the last 50 years there have been published around 12 drawn work instructing books, in addition to the instructions and intruductions of drawn work technologies in the magazines Käsitööalbum, Käsitööleht and Ilutegija, articles for making drawn work can be found in the magazines published in the beginning of the last century, such as Taluperenaine and Käsitööleht. Comparing the results of drawn works used in our peasant culture from different books turned out to be exciting venture.

Based on the results of my research I can say that density of the weave is between 140 to 270 yarns per cm² and four drawn works are performed with the same tone yarn as the linen fabric, in two cases a red linen or cotton yarn has been used (ERM 561:183, VM 9254 E 596). On the shirts with finer fabrics there has been used finer two-ply yarn for embroidery, and on the shirts with thicker weave we can also find three-ply linen yarn.

On the shirts I have explored there have been used 6 different drawn work stitches: single hem-stitch, double-rowed hem-stitch, weave stitch, darning stitch, double-rowed cluster-stitch and trellis stitch and four different ways of finishing the edges: short-stitch, long-stitch, over-stitch, and double-sided hem-stitch. From different historical items and drawn work literature I've found out that single hem-stitch on the right side of the fabric may visually look in five different ways. Mulgimaa shirts' drawn work have been created using two different single hem-stitches and their instructions can be found only in three books out of twelve. Thus, preparing a separate instructions on how to make our national folk costume's drawn work is fully justified.

Since I've made samples from all the shirts drawn work, I analyzed the stitches and their order, but also if the drawn work is performed on the right or wrong side of the fabric. In case of single hem-stitch I've found out that in my opinion they have been performed on the right side of the fabric. I could not determine it in the cases of weave-stitch, but based on my experience I would recommend to do it on the wrong side of the fabric (nicer result), but on the ends of weave-stitch row I would do it on the right side of the fabric.

In addition to the double-sided hemstitch and double-rowed cluster-stitch there is also combination of three different stitches on the shirts I explored. I found myself in a situation where in order to create names for those combinations discussions should be organized. In my thesis I've solved this situation by simply numbering them.

From the original data chart (Annex 2.2) we can see that two threads were predominately grouped at the edge of the breast split, while in the other parts of the shirt threads were usually grouped in three or four threads. Nowadays the number of threads in your drawn work depends on a fabric (the thickness of the warp and weft yarns). In my opinion it is important while creating your own drawn work on your garment to pay attention to the size of the original pattern.

Working through publications I can say that most of the stitches can be found in the literature published in the last 50 years, but going through them needs patience. With the help of my instructions I hope to simplify the journey of folk costume makers or embroiderers since it demands a lot of time and patience.

10 instructions I've created have been introduced to my reviewer and the committee, and I am already very grateful for all the comments that would help me to improve the instructions. I have become to love drawn thread work and I will keep popularize it by creating also website for it.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, **Riina Kõverik**,

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose
MULGIMAA SÄRKIDEL KASUTATUD PILUTIKANDI TEHNOLOOGIAD 18.
SAJANDI LÕPUST 20. SAJANDI ALGUSENI:
HALLISTE KIHELKONNA SÄRKIDE TIKKIMISJUHENDITE KOOSTAMINE,

mille juhendaja on **Inna Raud**,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Riina Kõverik
16.05.2019